

Centar
izvrsnosti za
hemiju okoline i
procenu
rizika

PREGLED STANJA SEDIMENTA U VOJVODINI

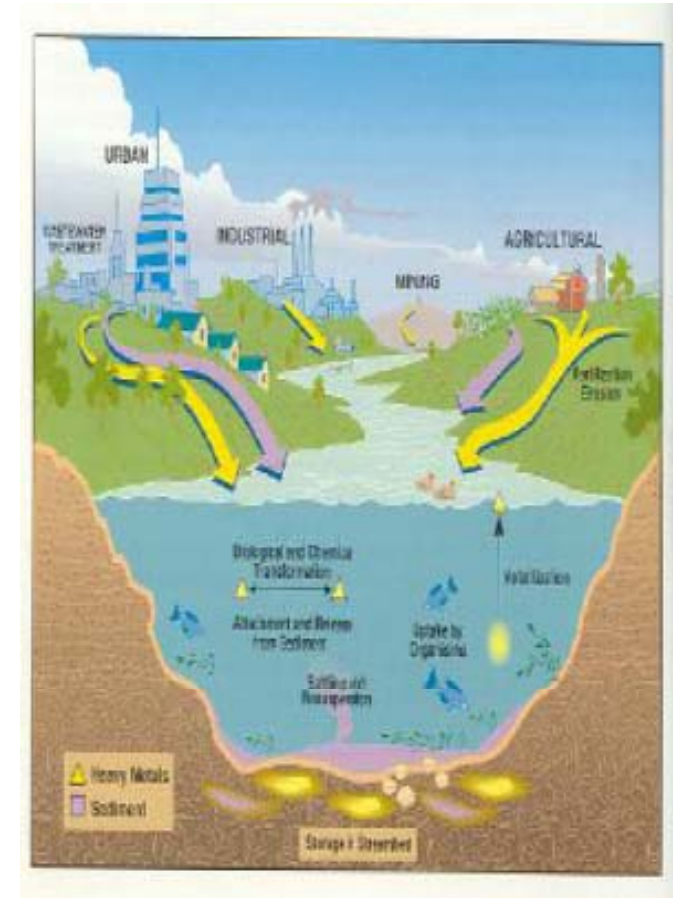
Profesor dr Božo Dalmacija
Prirodno-matematički fakultet
Departman za hemiju
Novi Sad

Poreklo sedimenata u vodotocima

- ❑ Od čestica tla koje **nastaju spiranjem zemljišta (erozija)**
- ❑ Od **čestica eolskog nanosa** koje pod dejstvom vetra dospevaju u kanale
- ❑ Od čestica koje dospevaju zajedno sa **otpadnim vodama** iz naselja i industrije ili nastaju pri mikrobiološkoj razgradnji zagađenja u vodotocima
- ❑ Od **truljenja akvatične i obalne vegetacije** (većim delom od procesa eutrofizacije)
- ❑ Od **čvrstog otpada** koji se neodgovorno ubacuje u vodotokove

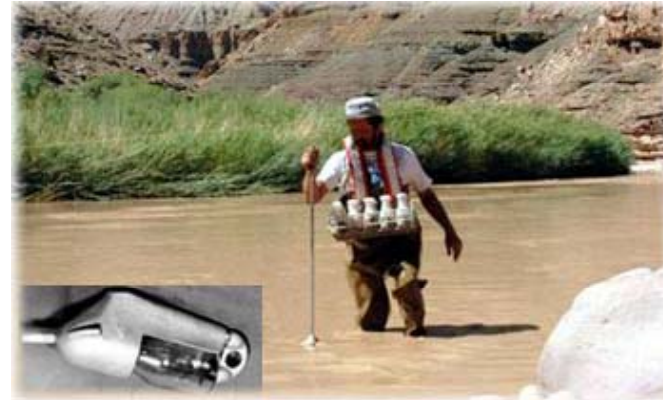
Moguća akumulacija sedimenta u vodotocima u Srbiji

Procesi koji utiču na formiranje nanosa (sedimenta) u vodotocima utiču i na kvalitet vode

- Za stvaranje nanosa (sedimenta) u rečnom koritu najodgovornija je
  - erozija i
  - ispuštanje otpadnih voda.
- Najvažnija erozija u ovom slučaju je ona koju **vrši tekuća voda poreklom od atmosferskih taloga**, koji se slivaju po nagibu sa viših delova reljefa.
- Ova vrsta erozije naziva se spiranje ili denudacija zemljišta.

Jedna od najvažnijih pojava u slivu jesu svakako erozioni procesi, koji bitno utiču na hemijski kvalitet voda, režim voda i nanos vodotoka.

Eroziju u slivu prate sledeće pojave, koje bi se mogle shvatiti kao komponente te iste erozije:

- **Razaranje stena** u slivu pod mehaničkim, hemijskim i temperaturnim uticajima,
- **Denudacija** (razgolićavanje prethodno raspadnutih stenskih masa) i
- **Akumulacija** (istaložavanje prethodno pokrenutih čvrstih materijala, usled nedovoljne energije rečnih tokova).

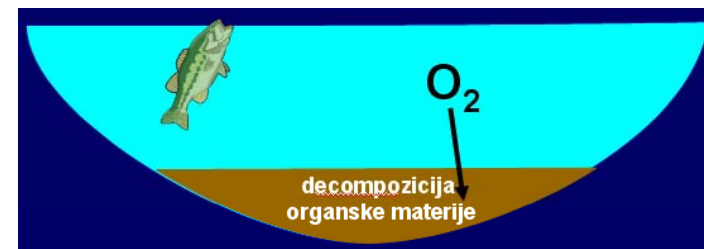
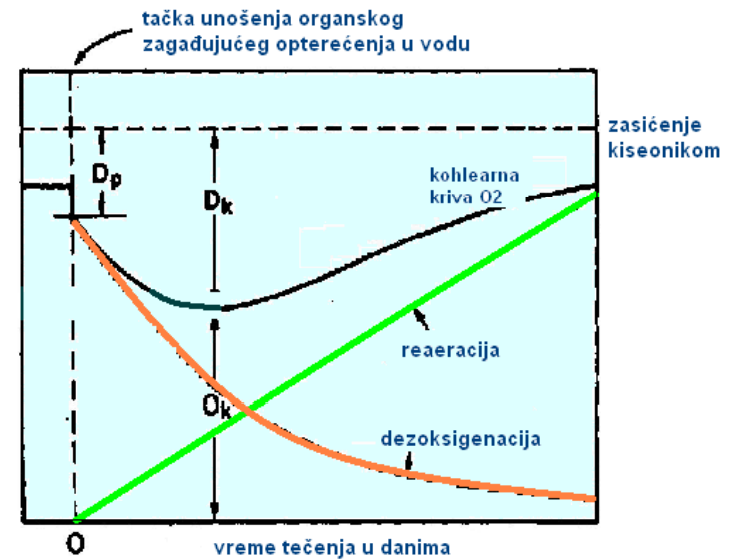
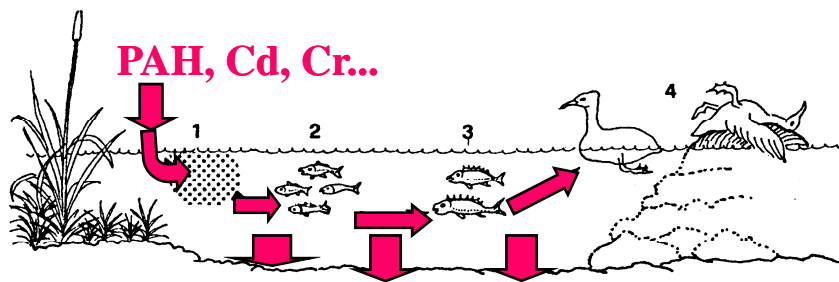

- **Kvalitet nanosa (sedimenta) je važna komponenta u programima zaštite i kontrole kvaliteta vode.**
- **Sastav i fizičke karakteristike nanosa utiču na stepen vezivanja organskih i neorganskih prirodnih i zagađujućih materija koje se mogu naći u prirodnim vodama.**
- **Fizičko-hemijske karakteristike sedimenta** (pH, redoks-potencijal, sadržaj sulfida, organske materije i gline) utiču na
  - **pojavne oblike i vezivanje toksičnih komponenti** i njihovih metabolita za čestice sedimenta, i
  - **na njihovu mobilnost, a**
  - **za posledicu imaju bioakumulaciju i biomagnifikaciju u živim organizmima u manjoj ili većoj meri**

Ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda u vodotoke utiče na

- pad rastvorenog kiseonika
- eutrofikacija
- pojava toksičnih supstanci
- **stavaranje mulja (sedimenta)**

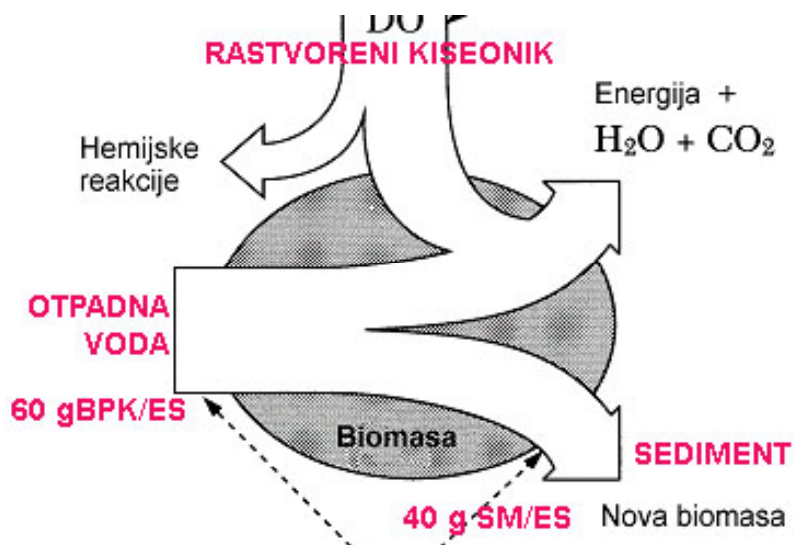

Pogoršanje kvaliteta površinskih voda u Vojvodini zbog nekontrolisanog ispuštanja otpadnih voda, pored uobičajenih očiglednih posledica imaće dugoročne posledice zbog:

Eutrofizacije – pojava taloga od izmrlih algi, pojava mirisa i ukusa vode od proizvoda metabolizma algi i pojava u vodi mikrotoksina, poboljšava se migracija toksičnih materija u vodotoku

Nagomilavanje toksičnog sedimenta u rekama i akumulacijama

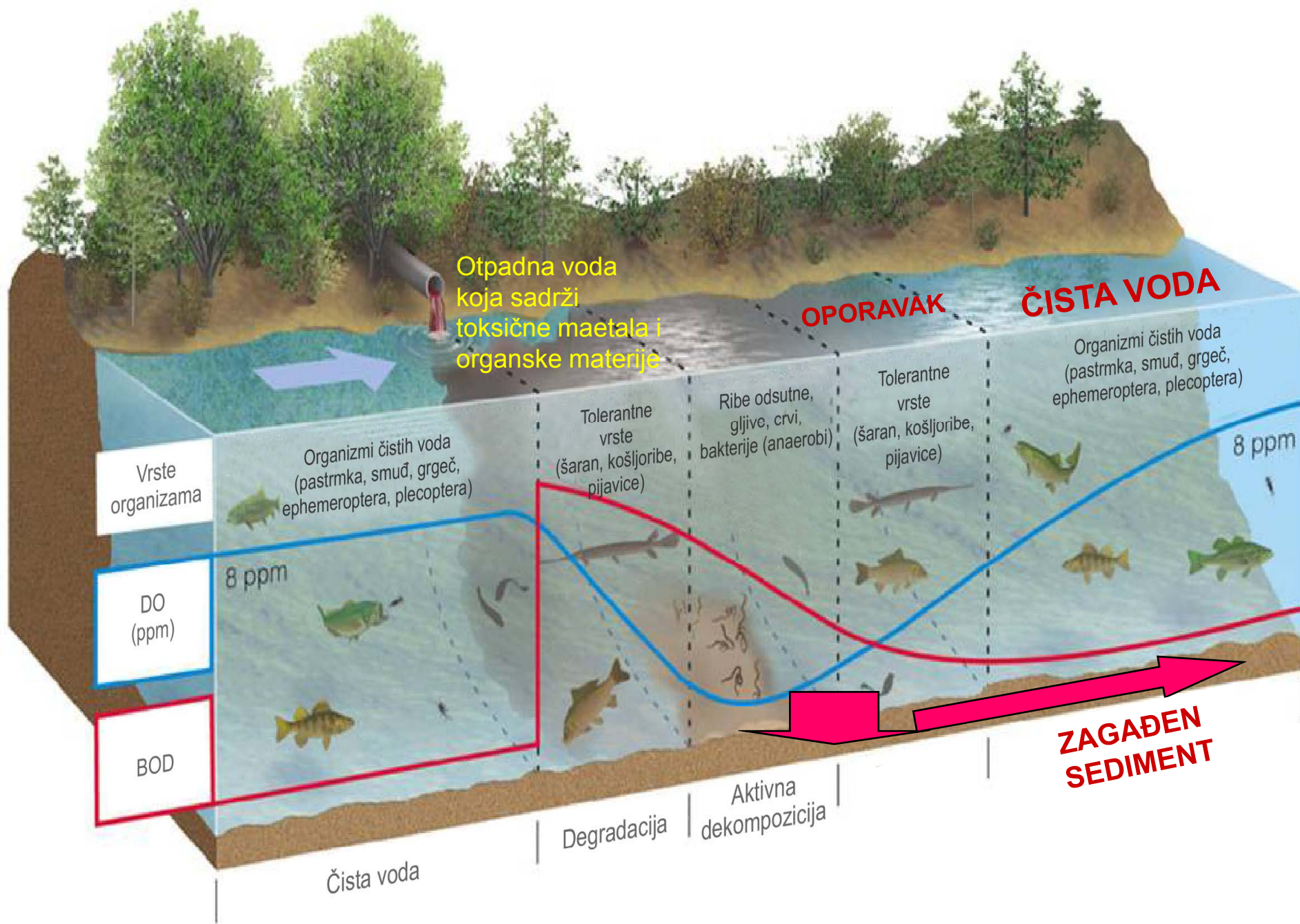

Koji su ekološke posledice ispuštanja otpadnih voda u vodotokove ?

- EUTOFIZACIJA,
- RAST MAKROFITA

- POTROŠNJA RASTVORENOG KISEONIKA !
- TOKSIČNE KOMPONENTE U VODI !
- POVEĆANJE SALINETETA!
- POVEĆANJE BIONEDOSTUPNIH MATERIJA U VODI

- POVEĆANJE SADRŽJA SEDIMENTA U VODOTOKU!
- AKUMULACIJA TOKSIČNIH KOMPONENTI U SEDEIMENTU
- PRISUSTVA TOKSIČNIH KOMPONENTA U SEDIMENTU JE EKOLOŠKA BOMBA SA OPASNIM POSLEDICAMA ZA OKOLINU

Vrste organizama

DO (ppm)

BOD

Čista voda

Degradacija

Aktivna dekompozicija

ZAGAĐEN SEDIMENT

OTPADNA VODA

The diagram shows a cross-section of a wastewater treatment process. On the left, a grey arrow labeled 'OTPADNA VODA' points into a rectangular container. The container is divided into three horizontal layers: a top cyan layer labeled 'VODOTOK', a middle cyan layer labeled 'VODENA FAZA', and a bottom dark red layer labeled 'ČVRSTA FAZA'. A yellow callout box points to the 'VODOTOK' layer, and a green callout box points to the 'ČVRSTA FAZA' layer. The background is a photograph of a person in a boat using a long-handled tool to stir or collect sediment from the water.

VODOTOK

VODENA FAZA

ČVRSTA FAZA

- EKOLOŠKA ŠTETA!
- POVEĆAVANJE SALINITET, NEUTRALIZACIJA KISELIH VODE
- POVEĆAN RAST VODENOG RASTINJA!
- PROBLEM NASTAJANJA SEDIMENTA OD POSLEDICA EUTROFIZACIJE!

- IMULJIVANJE SEDIEMNTA!
- IZMULJIVANJE I DEPONOVANJE TOKSIČNOG SEDIMENTA!
- VEĆA UČESTALOST MONITORINGA SEDIMENTA, VODE I DEPONIJ TOKSIČNOG SEDIMENTA!
- RAZVOJ I PRIMENA METODA ZA REMEDIJACIJU TOKSIČNOG SEDIMENTA!

**Koje su tehno-
ekonomske posledice !**

Izvori zagađivanja voda i sedimenta u Vojvodini

- Osnovni izvori zagađivanja voda u Vojvodini su
  - naselja,
  - industrija i
  - poljoprivreda.
- Jedan deo zagađenja dospeva iz susednih država, naročito iz Rumunije, gde je najveći uticaj na kvalitet vode u Begeju i Tamišu.

Neadekvatan tretman otpadnih voda

Na teritoriji Vojvodine je registrovano 497 zagađivača voda:

● industrija	326
■ prehrambena	118
■ ostala industrija	208
● stočarstvo	113
● naselja	44
● ostalo	14

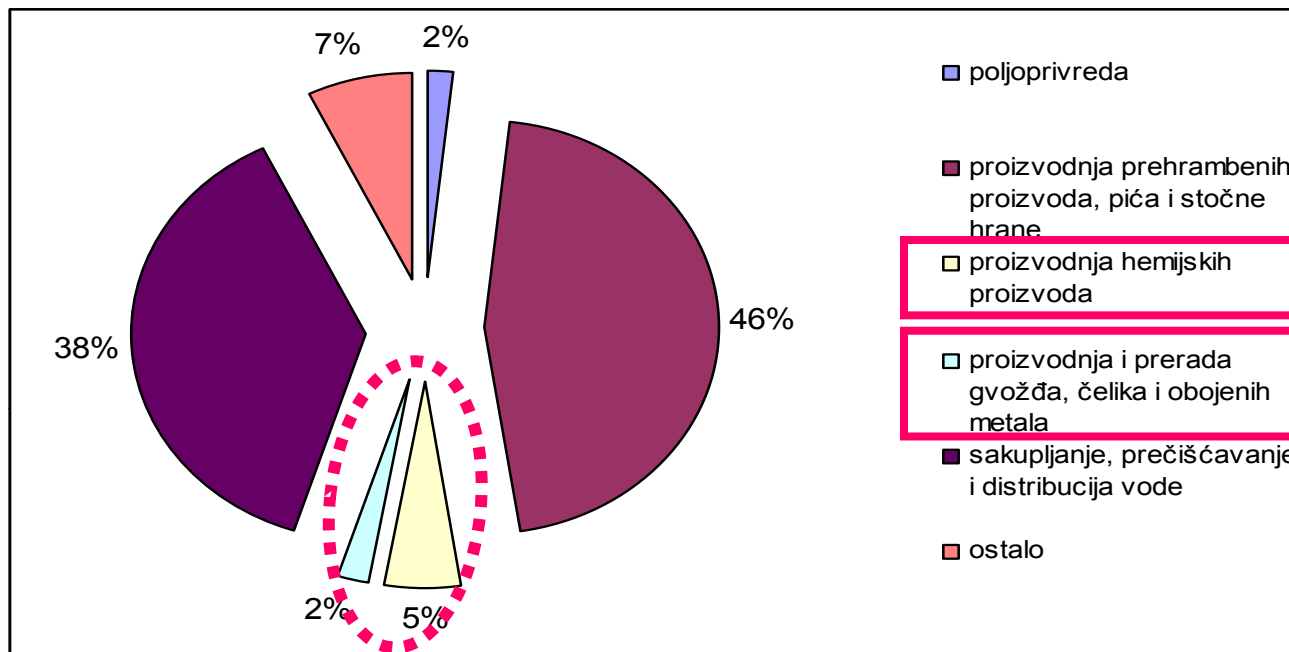
Kada se izgrade
kanalizacioni sistemi biće ih
463 (podrazumeva se da će
biti izgrađena i postrojenja
za prečišćavanje
komunalnih otpadnih voda)

Od 497 registrovanih zagađivača:

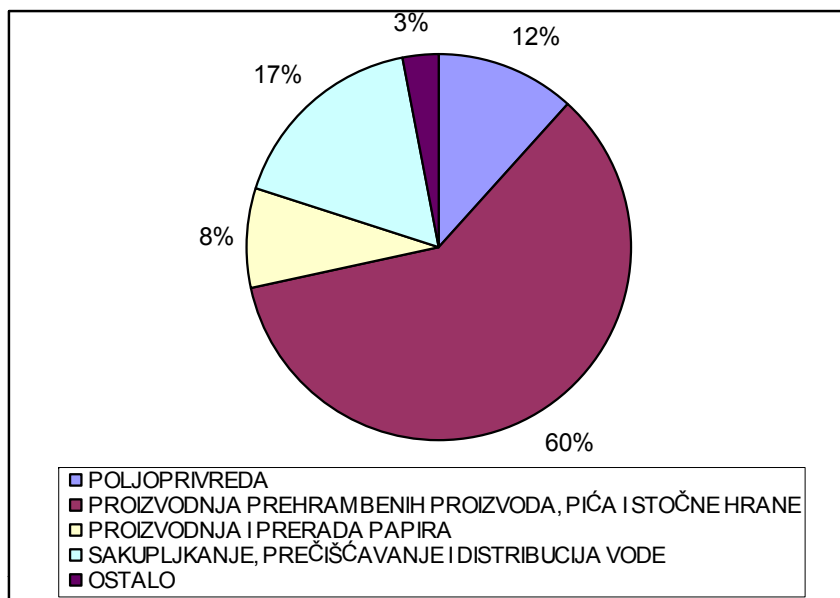
- ne prečišćava 343
- prečišćava 71 (sa komunalnim otpadnim vodama)
- prečišćava 83 (samo primarno)
- komunalnih postrojenja 22!!!!

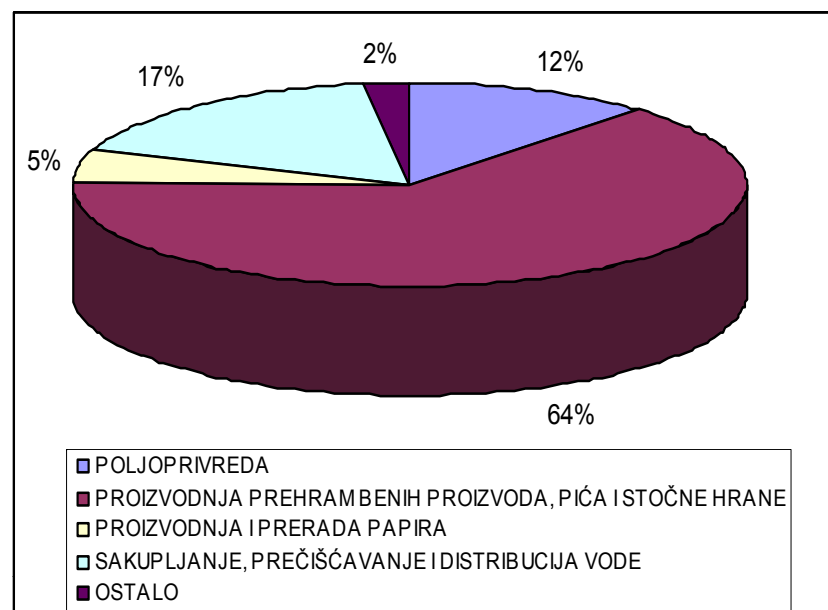
Odnos količina vode prema delatnosti zagađivača na teritoriji HS DTD

DELATNOST	KOLIČINA VODE (m ³ /dan)	BROJ ZAGAĐIVAČA
poljoprivreda	1 943	12
proizvodnja prehrambenih proizvoda, pića i stočne hrane	52 590 / 132 000	63
proizvodnja hemijskih proizvoda	6 188	6
sakupljanje, prečišćavanje i distribucija vode	43 375	25

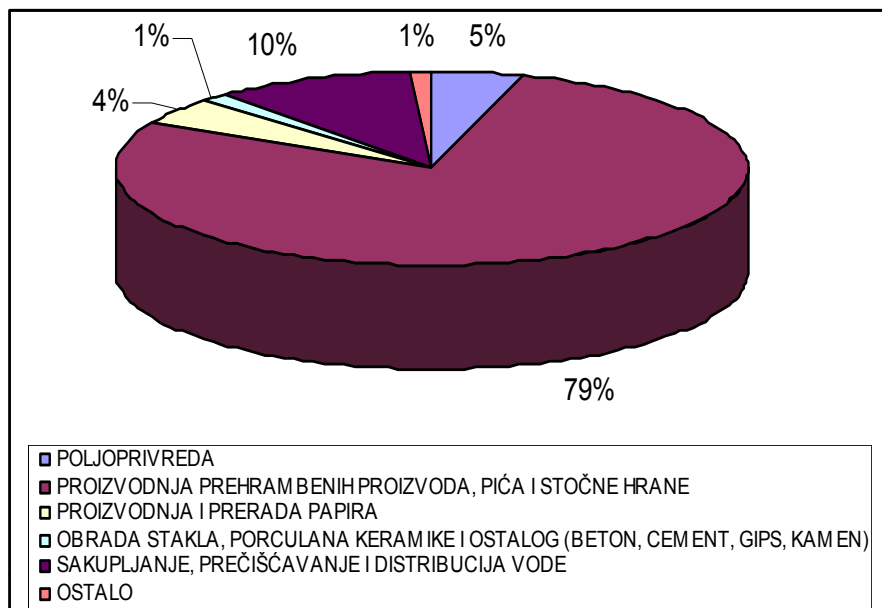

Procentualni udeo organskog opterećenja otpadnih voda računato preko **HPK po delatnosti zagađivača**

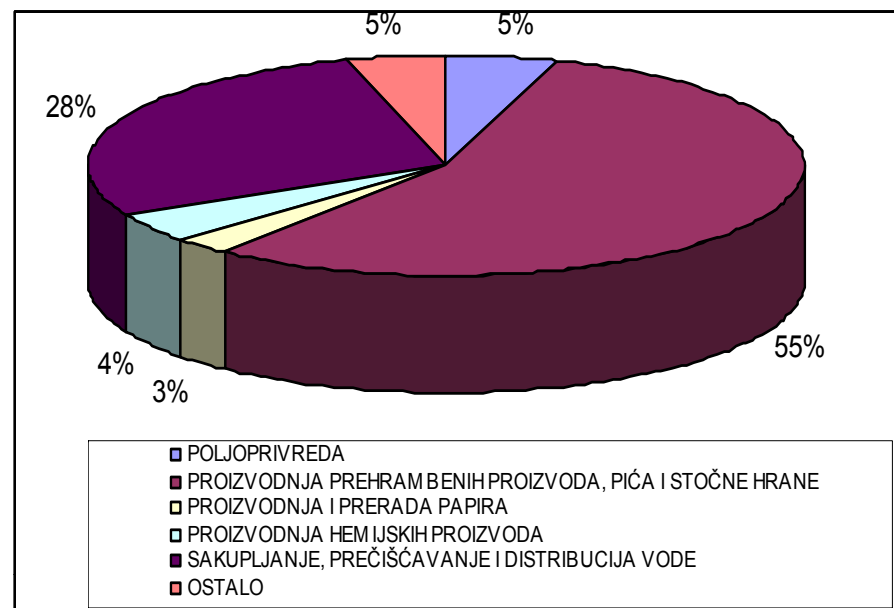

Procentualni udeo organskog opterećenja otpadnih voda računato preko **BPK po delatnosti zagađivača**

	kg HPK/dan	kg BPK/dan
prehrambena industrija	47 942	25 234
sakupljanje, prečišćavanje i distribucija vode	13 487	6 912
poljoprivreda (stočarstvo)	9 355	4 753

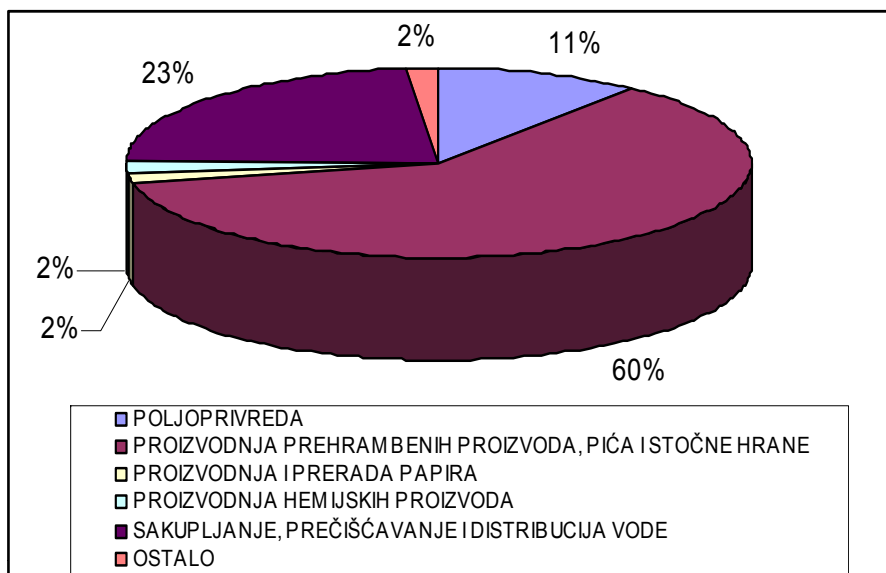

Procentualni udeo opterećenja otpadnih voda suspendovanim materijama po granama delatnosti

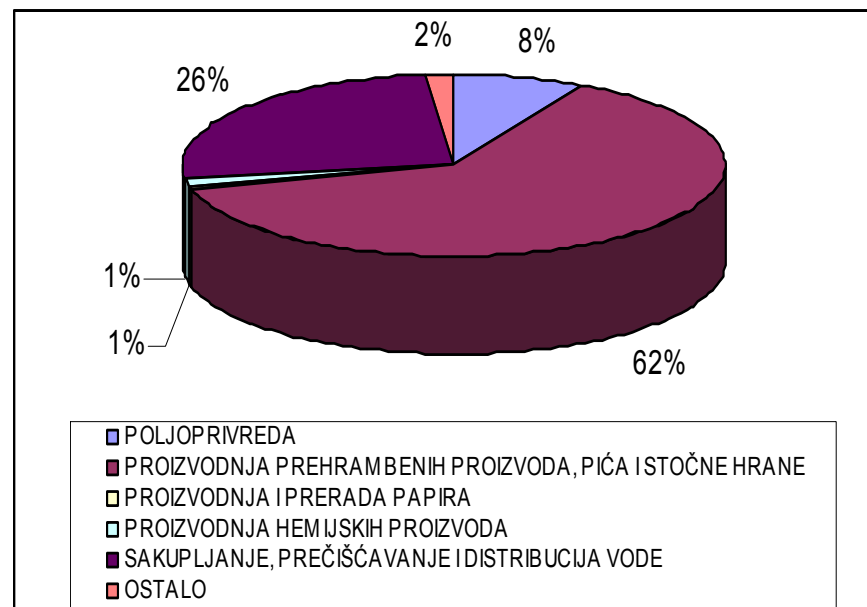

Procentualni udeo opterećenja otpadnih voda rastvorenim materijama (suvog ostatka) po granama delatnosti

	kg suspendovanih materija/dan	kg rastvorenih materija/dan
proizvodnja šećera	33 293	38 497
obrada mesa	2 003	5 042
proizvodnja ulja	2 372	8 730

Procentualni udeo opterećenja otpadnih voda ukupnim azotom po granama delatnosti

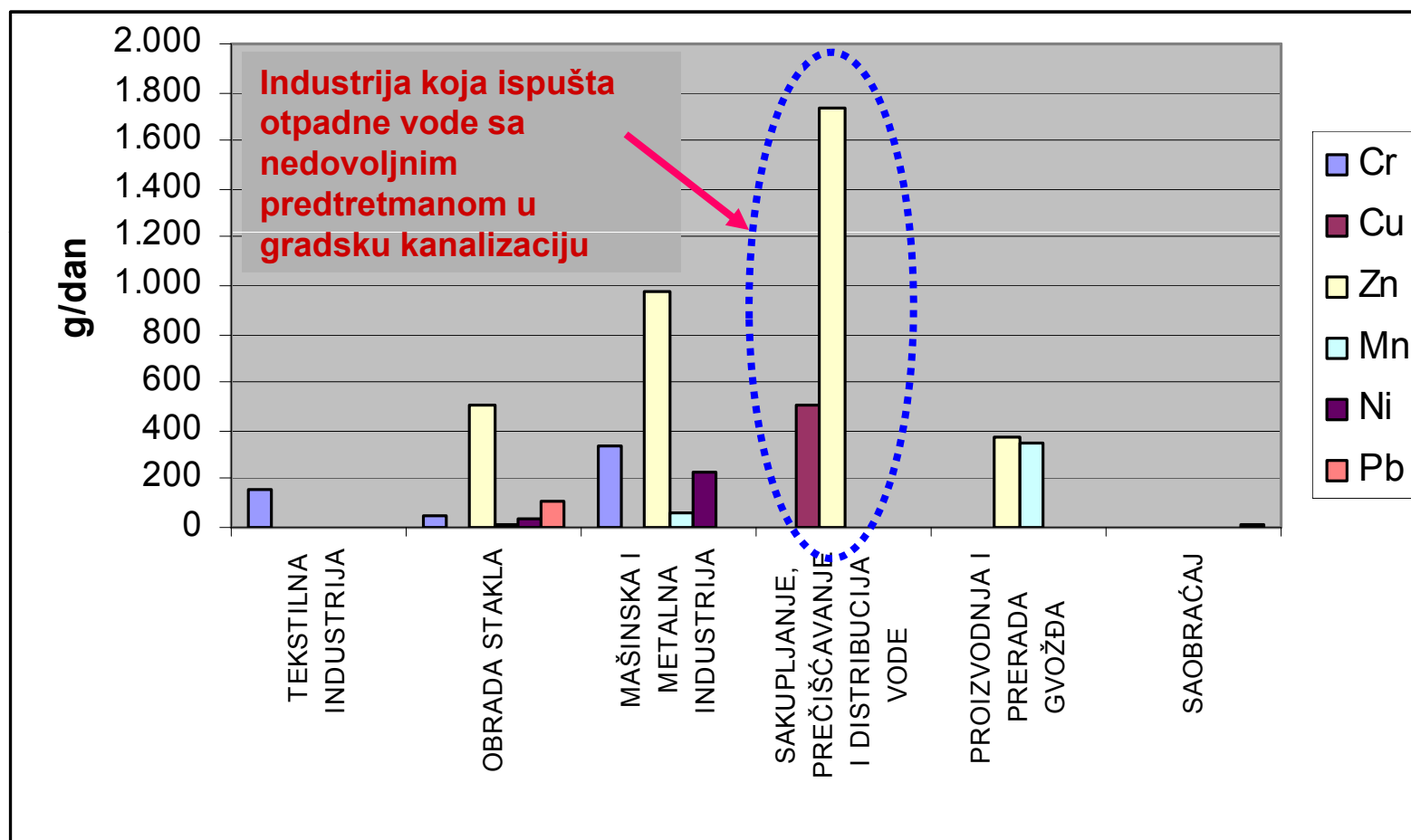
Procentualni udeo opterećenja otpadnih voda ukupnim fosforom po granama delatnosti

prehrambena industrija	kg N/dan	kg P/dan
proizvodnja šećera	339	66
obrada mesa	350	46
proizvodnja ulja	39	83

	kg N/dan	kg P/dan
Industrija	4 000	600
Stočarstvo	741	80
Naselja	1 479	275

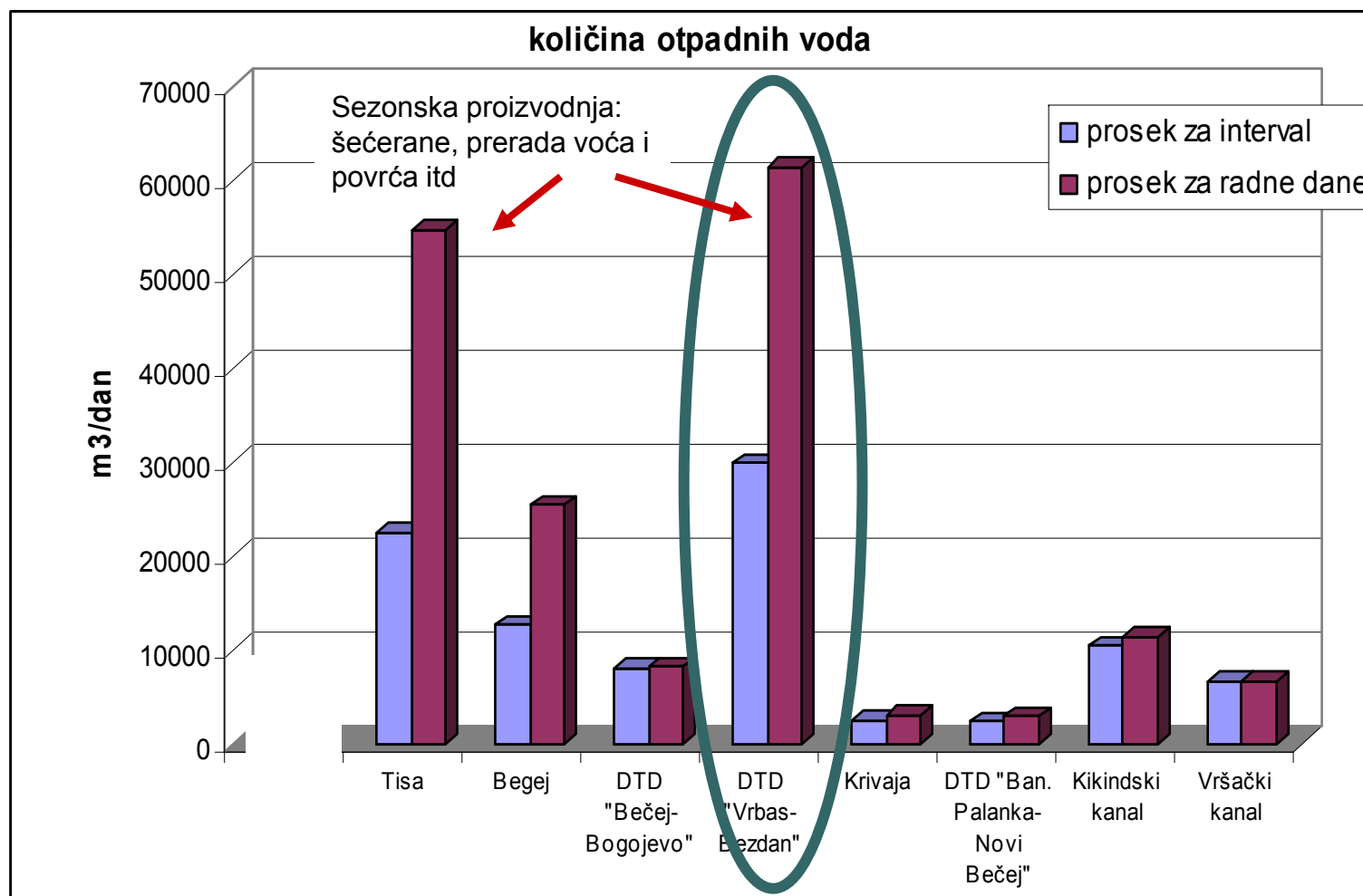

Prosečno dnevno opterećenje otpadnih voda metalima po delatnostima

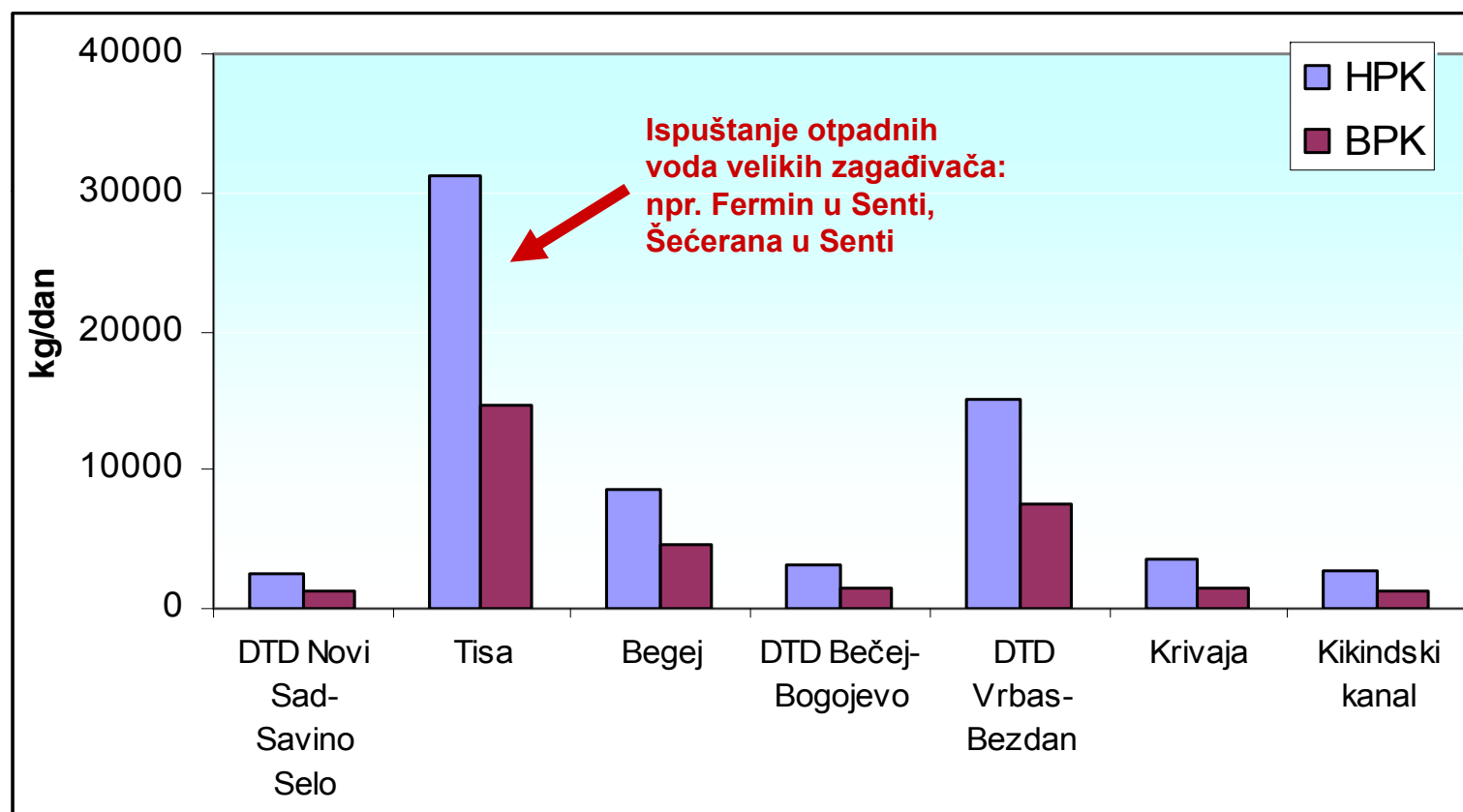

Prosečne dnevne količine odpadnih voda koja se ispušta u pojedine kanala HS DTD

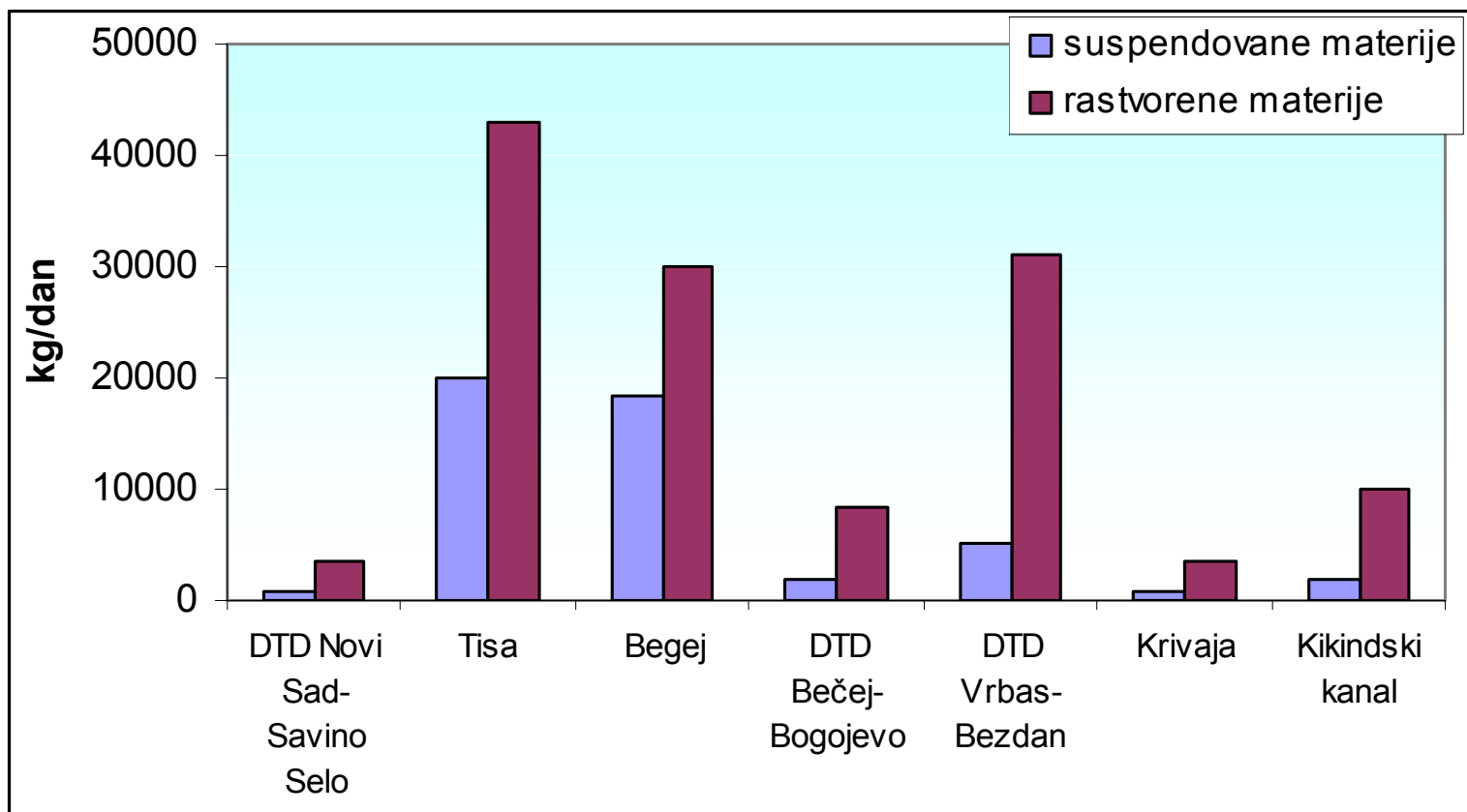

Prosečno dnevno opterećenje HS DTD *organskim materijama*

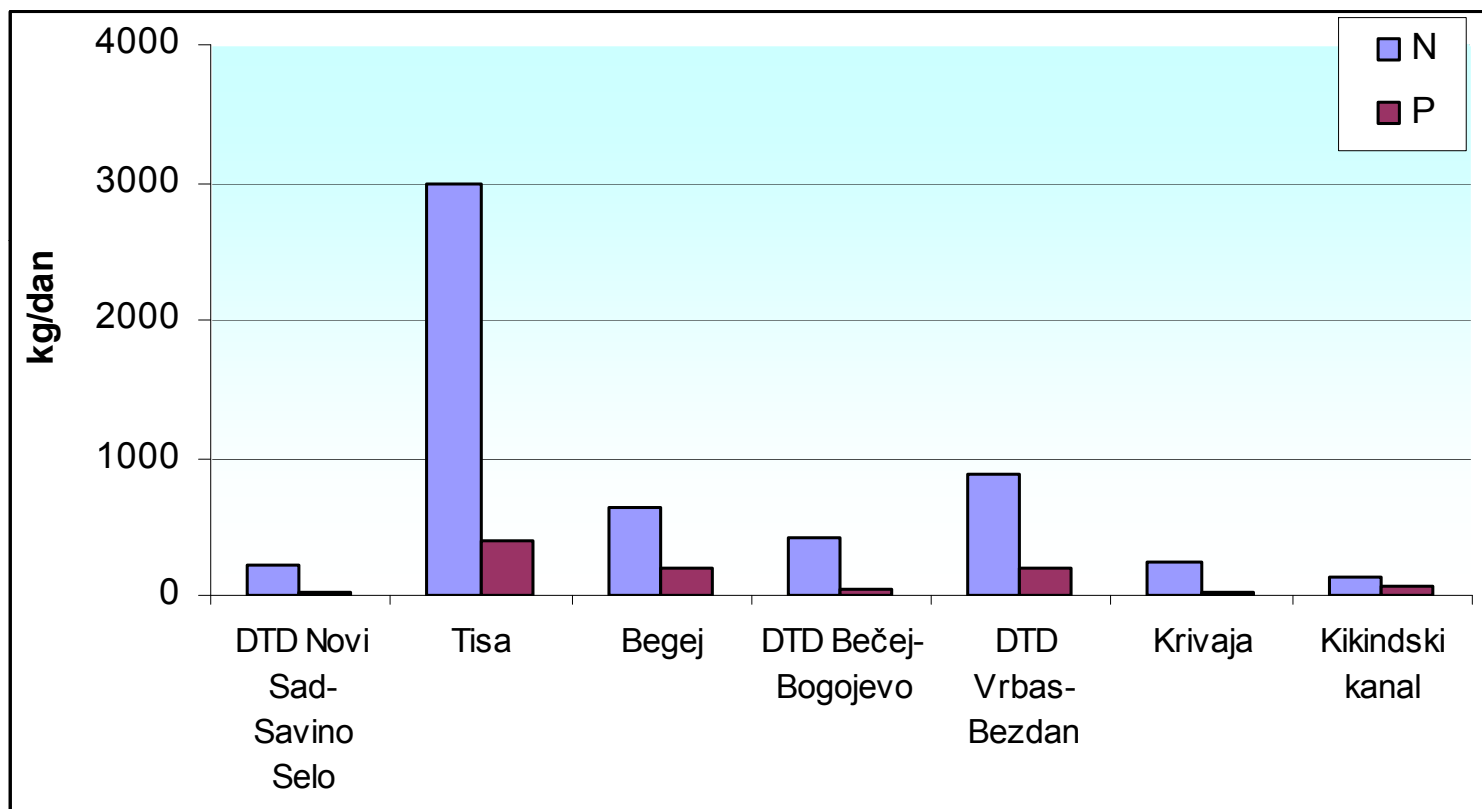

Prosečno dnevno opterećenje HS DTD *suspendovanim i rastvorenim materijama*

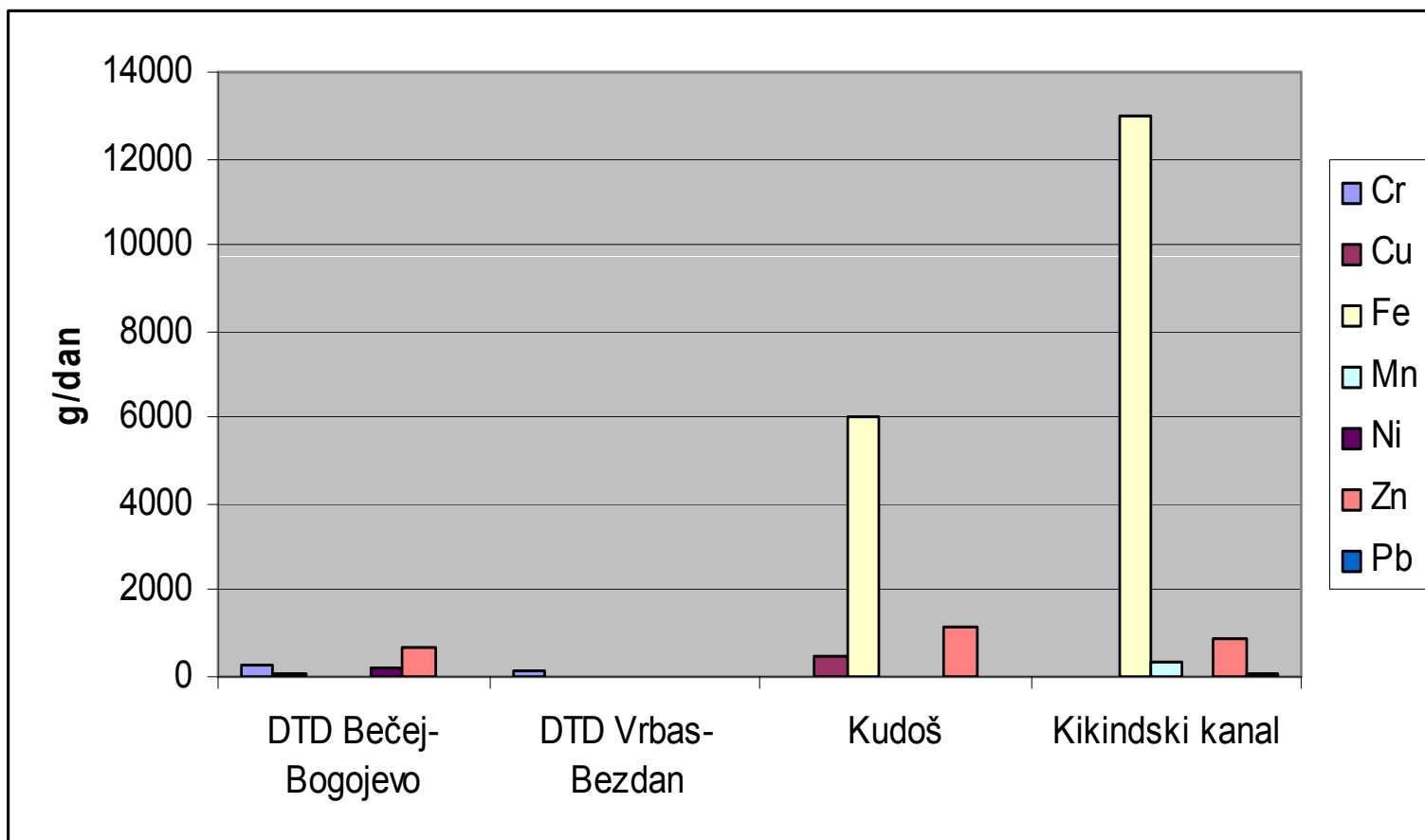

Prosečno dnevno opterećenje HS DTD *nutrijentima*

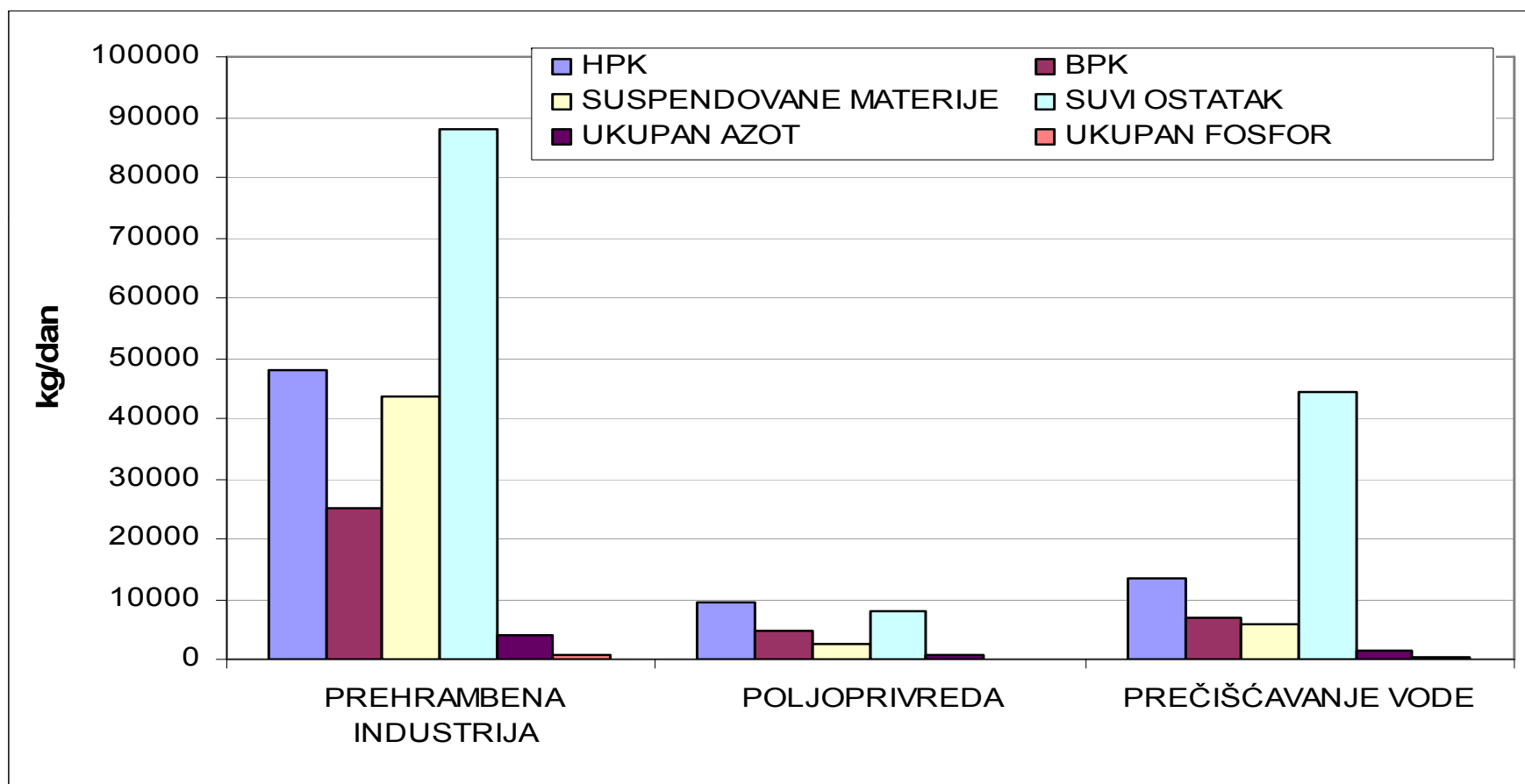

Prosečno dnevno opterećenje HS DTD *metalima*

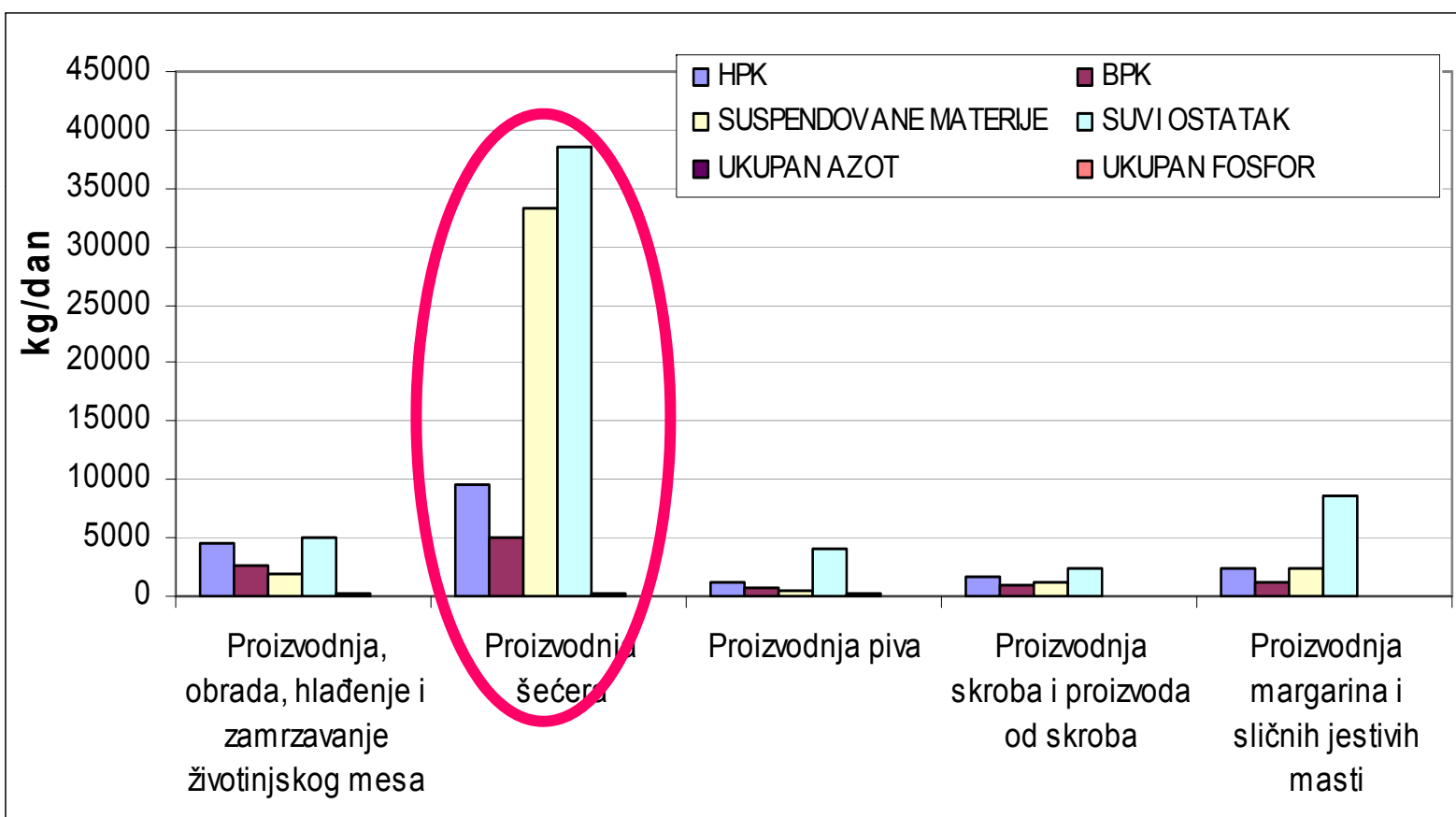

Opterećenje otpadnih voda po granama delatnosti

kvantitativne i kvalitativne karakteristike otpadnih voda prehrambene industrije

Difuzni izvori zagađenja

- **Izvori negativnog uticaja poljoprivredne proizvodnje**
  - Pesticidi. U prvih 6 meseci 2008. godine uvezeno je 896 tona aktivnih materija i pretkoncentrata (3400 tona u 2007. godini) i 4920 tona preparata (kao u 2007.), a proizvede se 7-8 hilada tona godišnje
  - Godišnje se proizvede oko 600-700 hiljada tona veštačkih đubriva, a uveze se 300-400 hiljada tona.
- **Deponije smeća.** U Vojvodini se godišnje produkuje 440 000 tona smeća.
  - Sa deponije ili smetilišta ocedna voda sliva u površinske ili prodire u podzemne vode.
- **Saobraćaj.** Poslednjih godina proizvede oko 325.000 tona MB-95 sa maksimalnim sadržajem olova od 400 mg/l i oko 50.000 tona MB-98 sa maksimalnim sadržajem olova od 600 mg/l.
  - Sagorevanjem olovnog benzina se u životnu sredinu godišnje emituje oko 160 tona olova. Veći deo olova dospeva u površinske vode

Akcidentna zagađenja

Datum nastanka akcidenta	Lokacija akcidenta	Opis
April-jun 1999.	Dunav kod Novog Sada i Pančeva	Izliv nafte i naftnih derivata, žive, vinil-hlorida, PAH itd. Posledice ratnog razaranja naftne i petrohemijske indutrije
30. 01. 2000.	Sasar- Lapus i Somes-Tisa	Izliv sadržaja lagune jalovišta rudnika zlata <i>Baia Mare</i> u Rumuniji. Zagađenje reke Tise sa cijanidima i metalima.
01. 04. 2003.	Tamiš kod sela Sakula	Uginula riba, uzrok nepoznat
29. 05. 2003.	I-61 „Delta“, kod CS Kula	Naftna mrlja, uzrok nepoznat.
2004. i 2005.	HS DTD Novi Sad – Savino Selo (triangl Savino Selo)	Izlivanje naftnih derivata, urok nepoznat.
18. 01. 2006.	Nadela (od Ivanova do Stračeva)	Uginula riba, uzrok nepoznat
24. 01. 2006.	HS DTD Bečej-Bogojevo kod Srbobrana i Turije	Uginula riba, neprijatan miris, uzrok nepoznat
06. 10. 2006.	Kanal Galovica, kod CS na Savi	Veća količina uginule ribe, neprijatan miris, uzrok nepoznat
13. 10. 2006.	HS DTD Bački Petrovac - Karavukovo	Uginula riba, miris na materije fekalnog porekla, uzrok nepoznat
29. 11. 2006. i 2007.	HS DTD Kosančić-Mali Stapar, kod Malog Stapara	Debeo beli sloj stvdnute masnoće, uzrok izlivanje otpadnih voda iz Fabrike ulja „Sunce“ Sombor
2007.	Topolski kanal	Izlivanje otpadnih voda Kikindske mlekare
2007.	Tisa	Izlivanje otpadnih voda Šećerane i Fermina u Senti
05.09.2008.	Bosut	Uginulo je nekoliko tona ribe. Talas zagađenja je trajao više od mesec dana. Pretpostavlja se da je uzrok ovog zagađenja pojava barske biljke sočivice, koja je u uslovima izuzetno visokih temperatura i nedostaka dotoka vode izazvala deficit kiseonika.
2008	Hidrosistem Nadela kod Kovačice	Uginula riba, uzrok nepoznat
2008.	Kanal Galovica kod Pećinaca	Uginula riba, uzrok nepoznat
2008	Meliorativni kanal "Delta" kod Crvenke	Uginula riba, uzrok izmuljivanje kanala i ispust komunalnih otpadnih voda iz Crvenke

Kvalitet površinskih voda

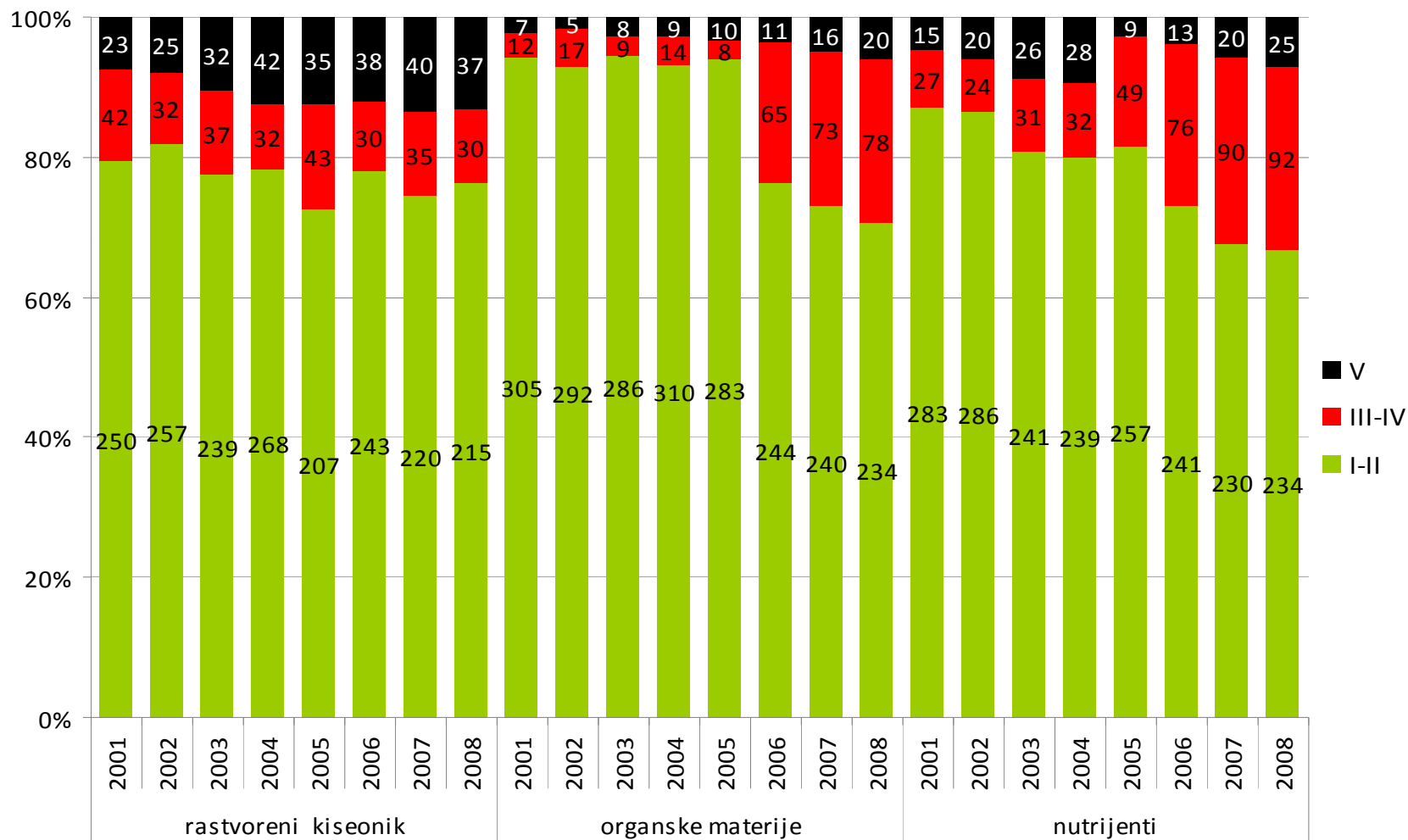
- Kvalitet površinskih voda u Vojvodini pretežno je uslovljen ispuštanjem:
  - otpadnih voda iz naselja
  - industrijskih postrojenja,
  - poljoprivrednom proizvodnjom,
  - pojavom dugotrajnih sušnih perioda.
- Ugroženost površinskih voda zagađenjem biodegradabilnim organskim materijama naročito je izražena u blizini
  - velikih gradova (Vrbas, Kula, Crvenka, Zrenjanin, Pančevo, Ruma, Bačka Topola) koji nemaju postrojenja za prečišćavanje gradskih otpadnih voda i
  - industrijskih postrojenja koja se bave proizvodnjom hrane (fabrike šećera, prerade voća i povrća, velike farme svinja, klanice itd.).

- Dunav, Sava, a delimično Tisa uspevaju, zahvaljujući moći samoprečišćavanja, da razgrade znatne količine organskih materija i ipak održe zadovoljavajući kvalitet voda.
- Nasuprot njima, u periodima rada fabrika punim kapacitetom prisutna je ugroženost malih vodotoka (Krivaja, Nadela, Kudoš, Bosut i pojedine deonice HS DTD).
  - Tada dolazi do pojave deficita kiseonika i razgradnje organskih materija u anaerobnim uslovima sredine, pri čemu se oslobađaju toksične materije i gasovi (vodoniksulfid, metan i amonijak), što ugrožava floru i faunu ovih vodotoka.
  - Biološke transformacije zagađenja u rekama formiraju određenu količinu mulja (sedimenta)

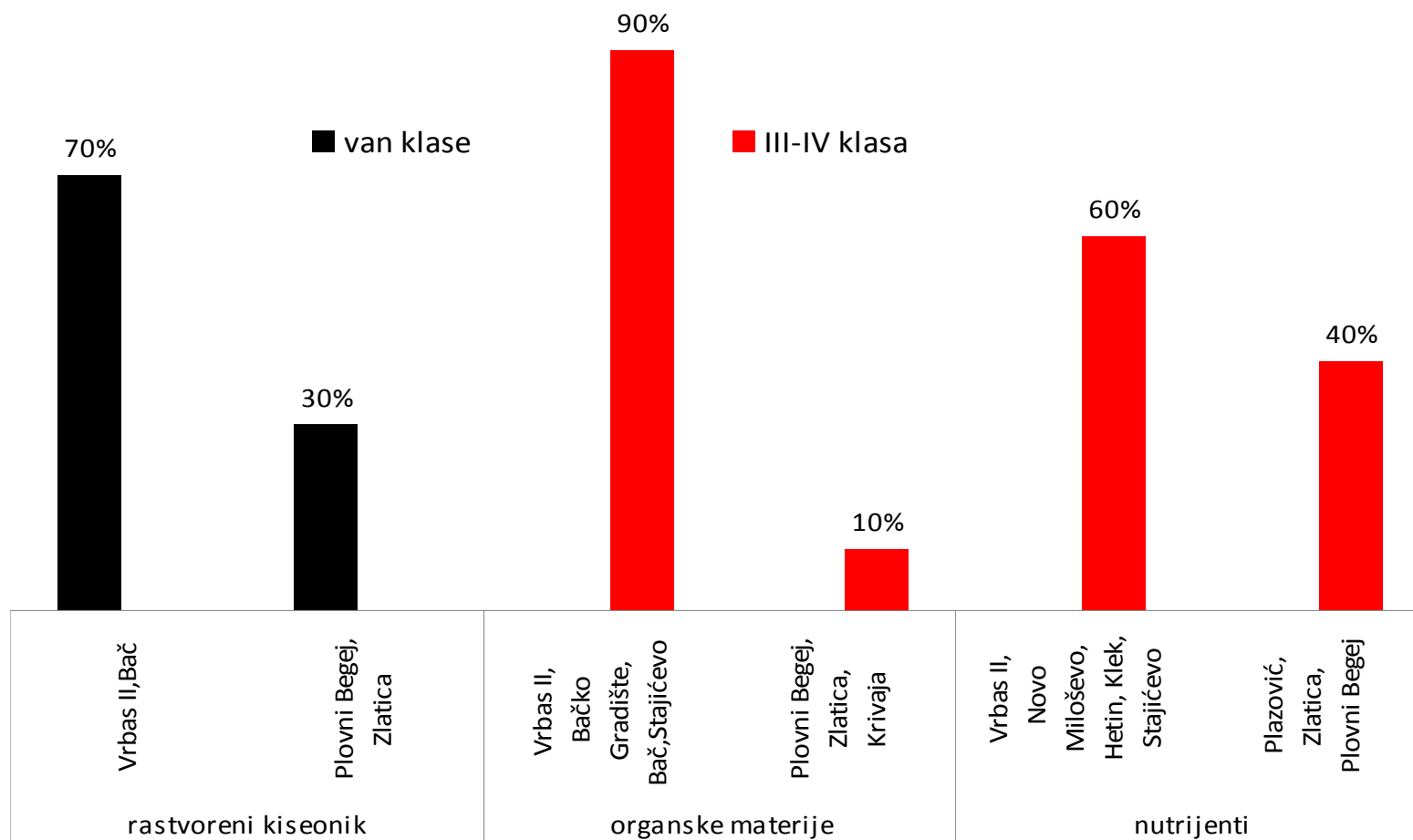

Ocena kvaliteta površinskih voda na teritoriji AP Vojvodina

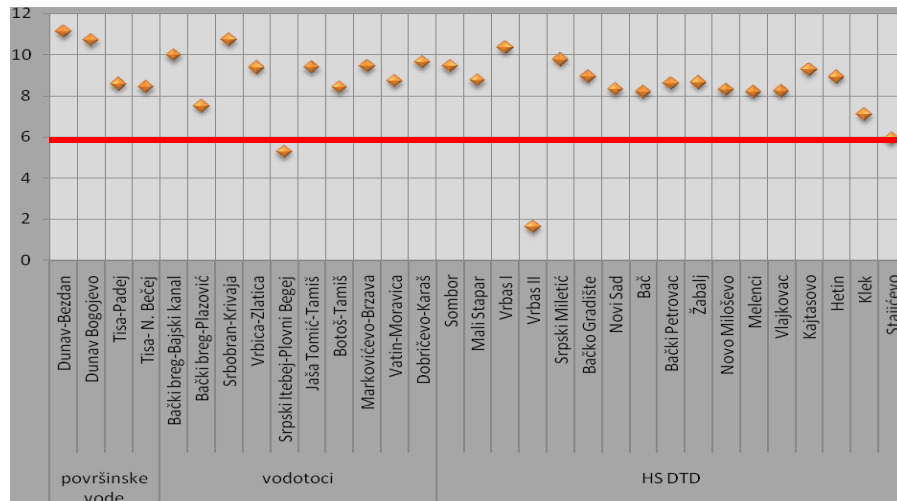

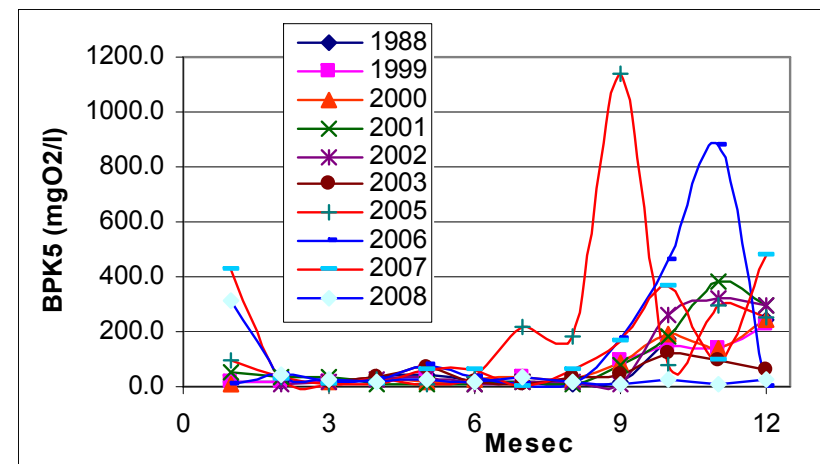
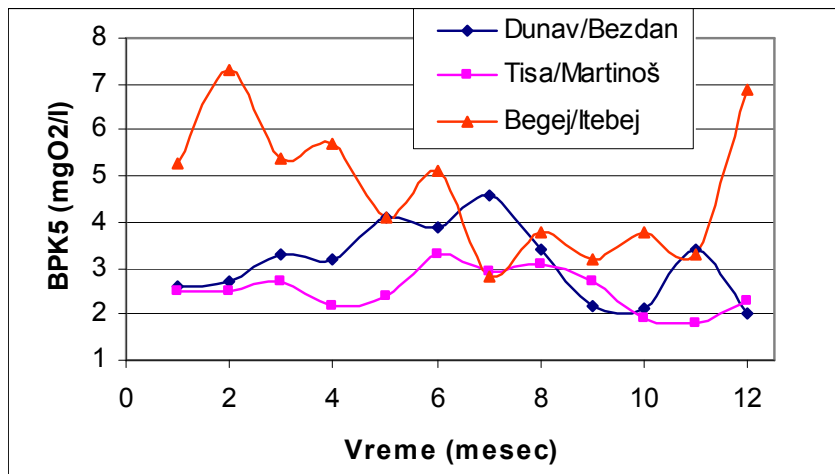
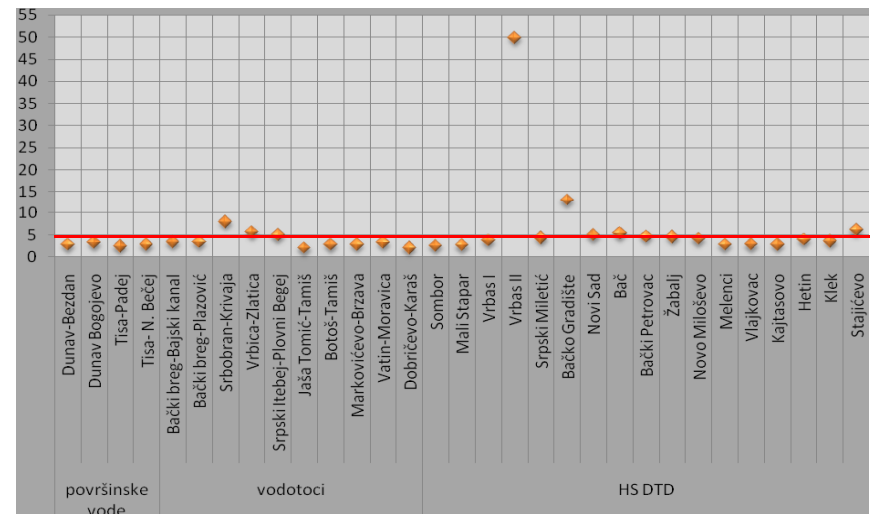
Prosečni procentualni udeli lokacija u III-IV klasi i van klase kvaliteta

Prostorna distribucija srednjih vrednosti za rastvoreni kiseonik (mgO_2/l) površinskih voda na teritoriji AP Vojvodina

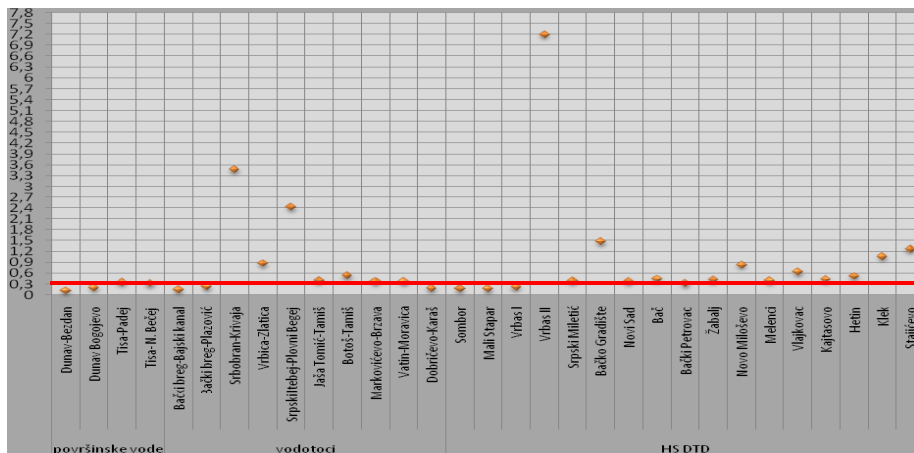
Prostorna distribucija srednjih vrednosti za BPK_5 (mgO_2/l) površinskih voda na teritoriji AP Vojvodina

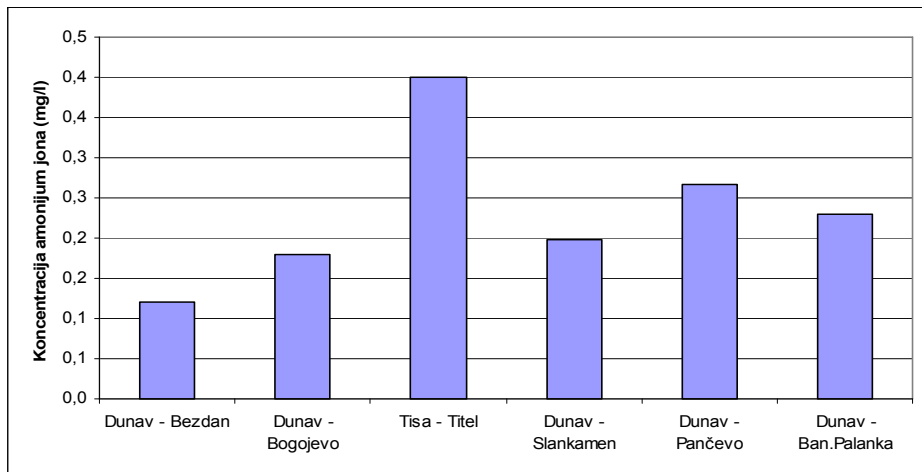
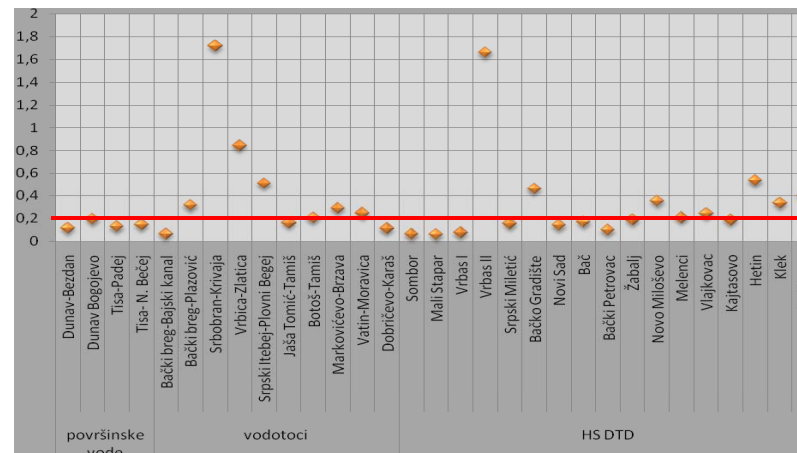
Sadržaj ukupnih organskih materija izmerenih preko BPK_5 u vodi Dunava, Tise i Begeja na ulaznim graničnim profilima

Sadržaj organskih materija u vodi Velikog Bačkog kanala na profilu Vrbas II

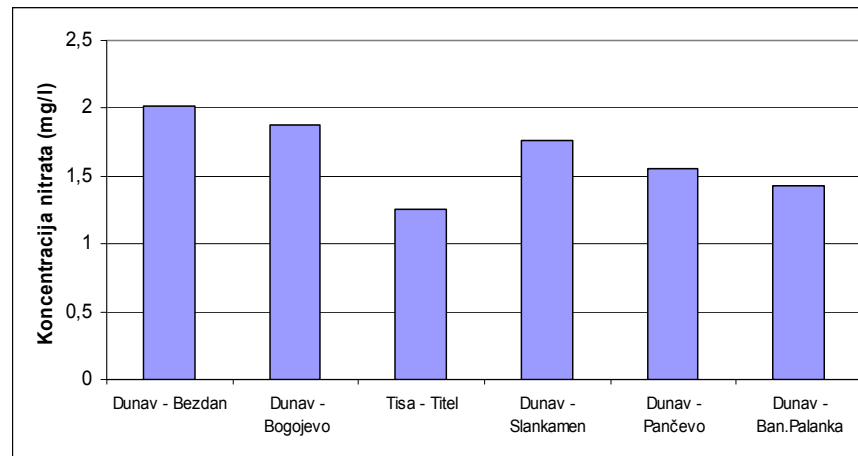
Prostorna distribucija srednjih vrednosti za amonijum jon (mgNH_4^+/l) površinskih voda na teritoriji AP Vojvodina

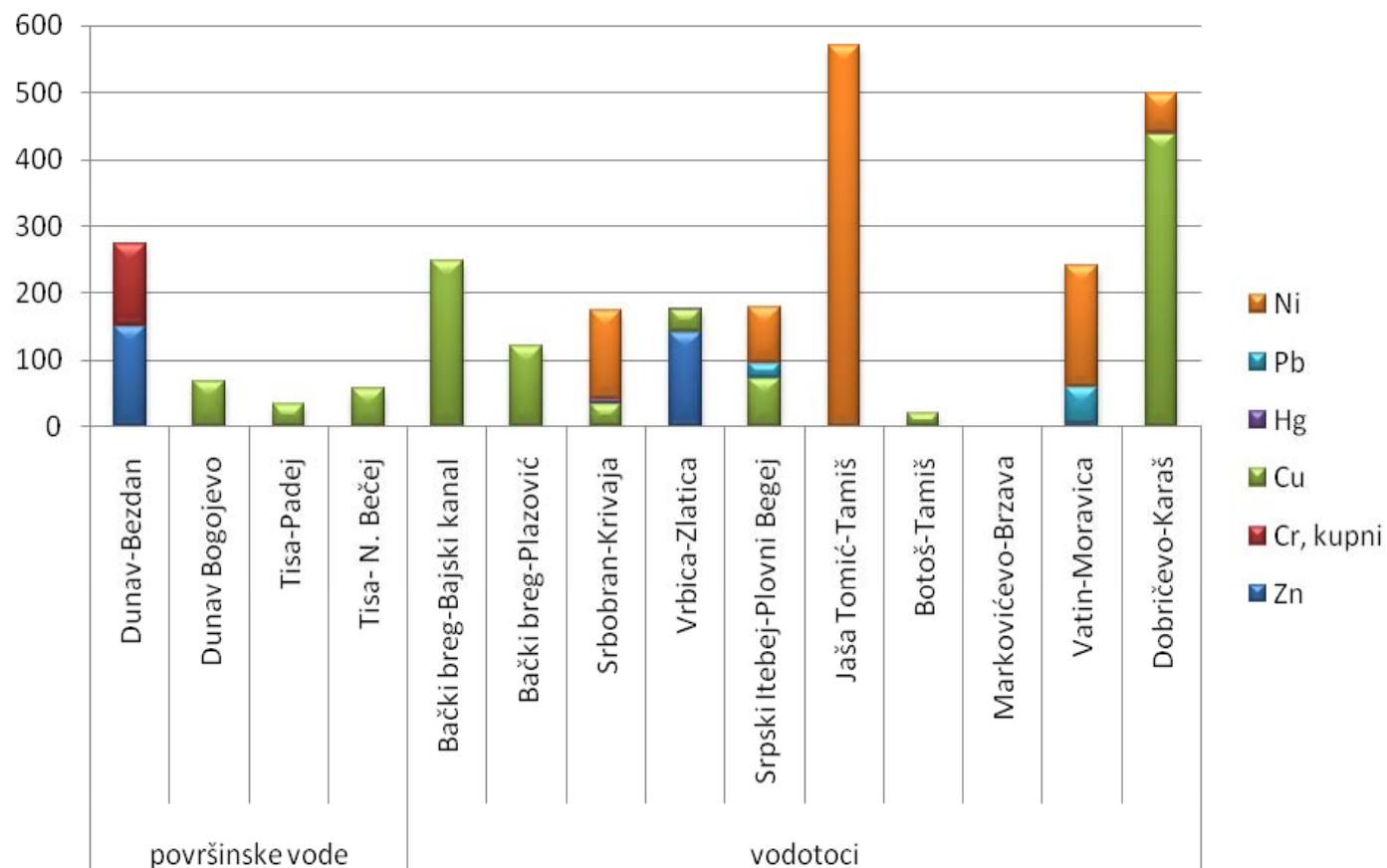
Prostorna distribucija srednjih vrednosti za ukupan fosfor (mgP/l) površinskih voda na teritoriji AP Vojvodina

Srednje koncentracije amonijum jona u vodi Dunava na godišnjem nivou za period 1998-2007 godina

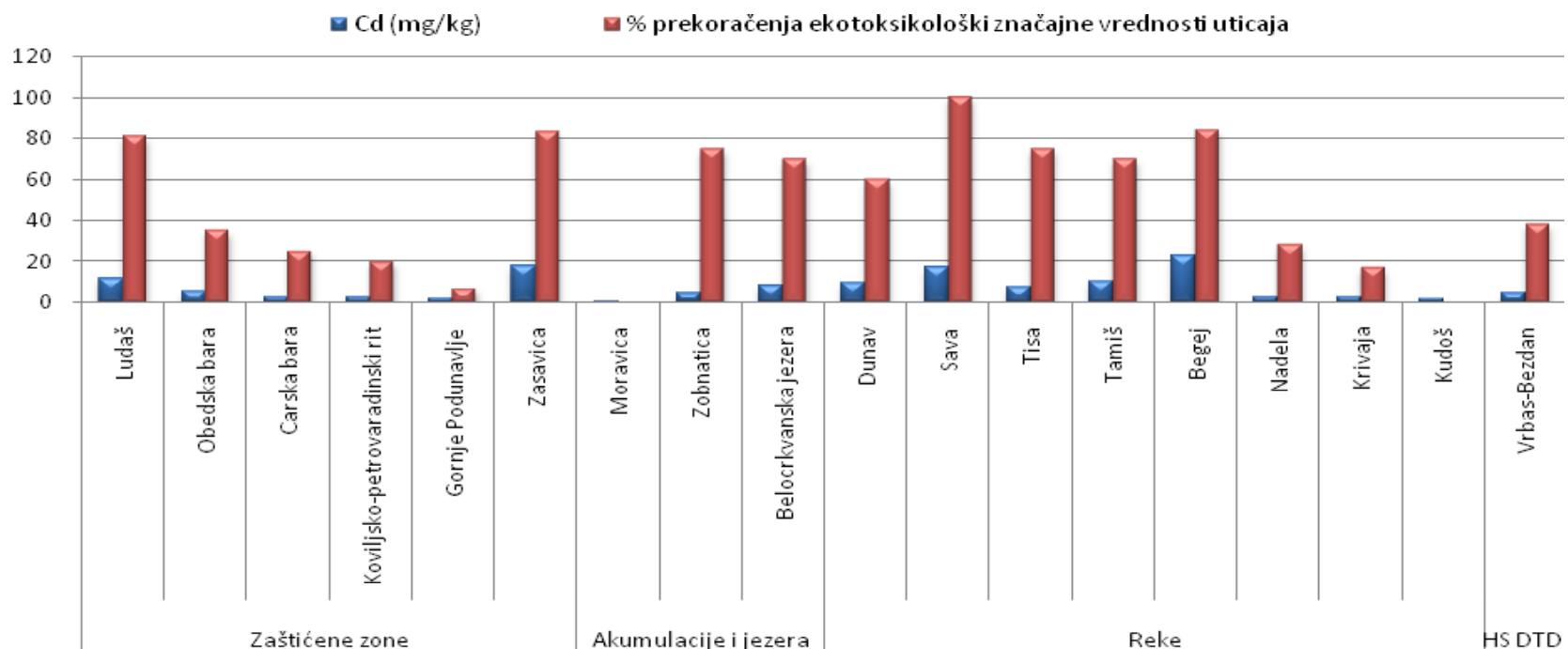
Srednja koncentracija na godišnjem nivou nitrata u vodi Dunava za period 1998-2007. godina

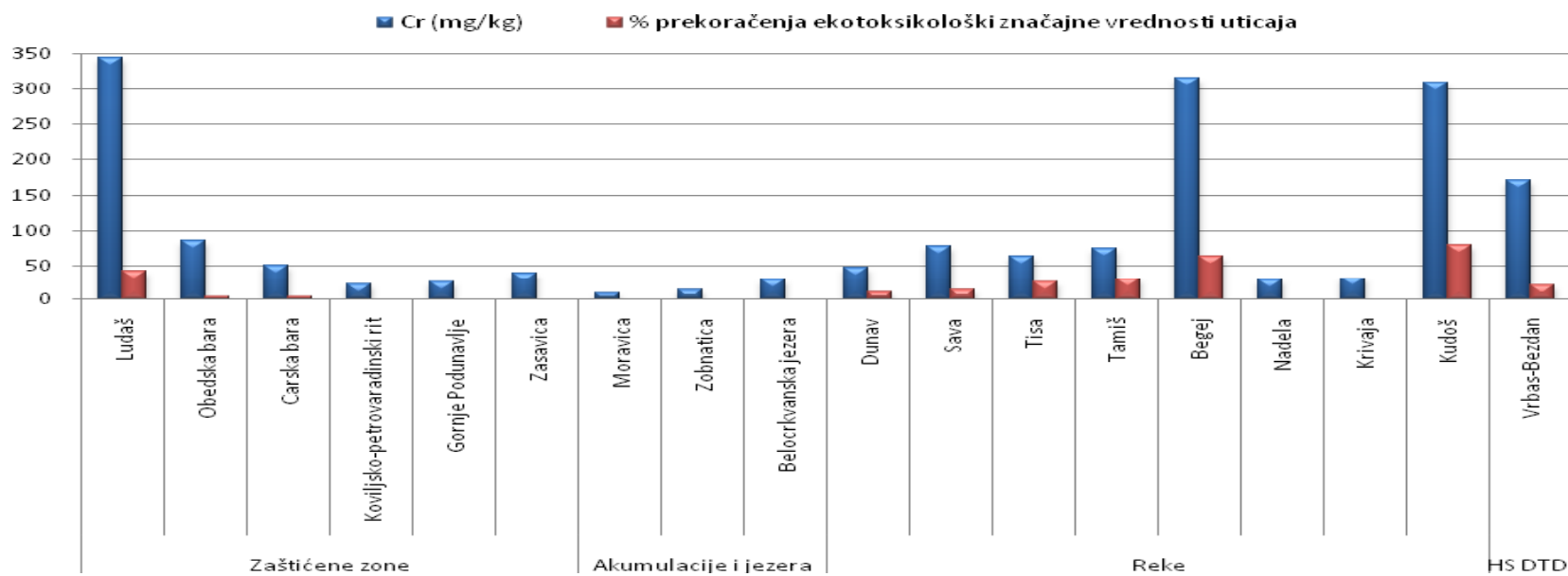
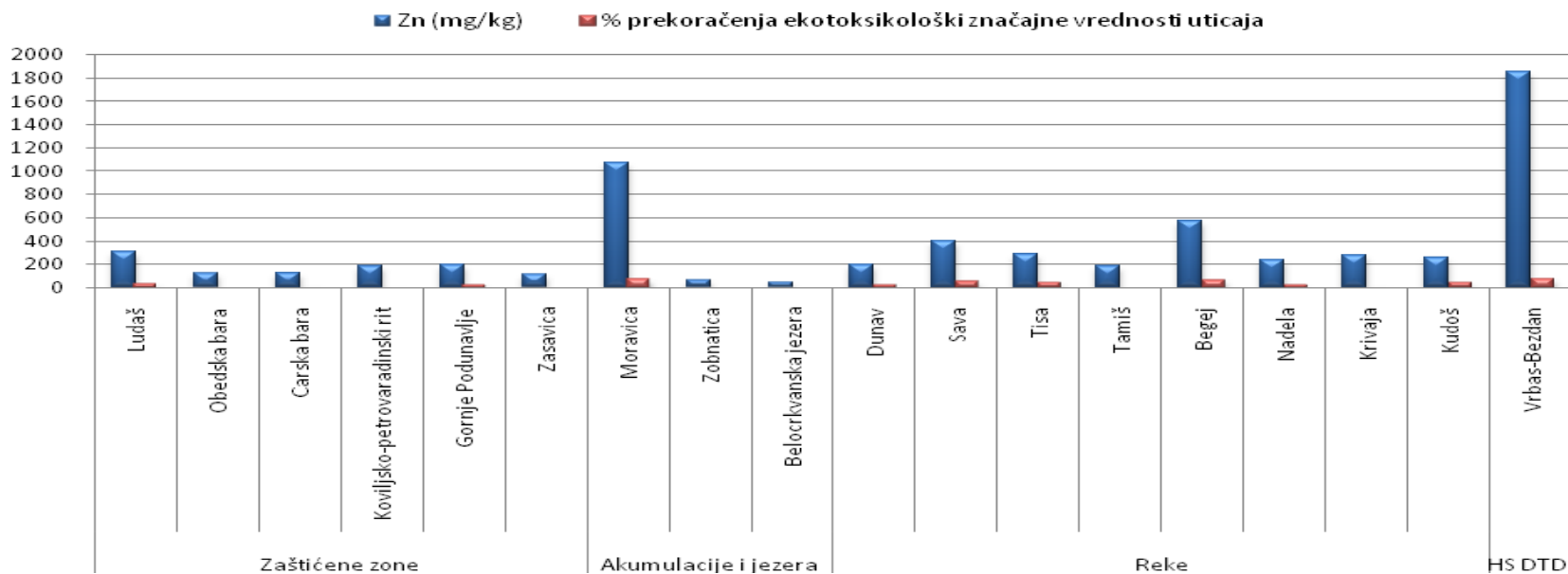
Maksimalne detektovane koncentracije teških metala ($\mu\text{g/l}$) u 2006. godini

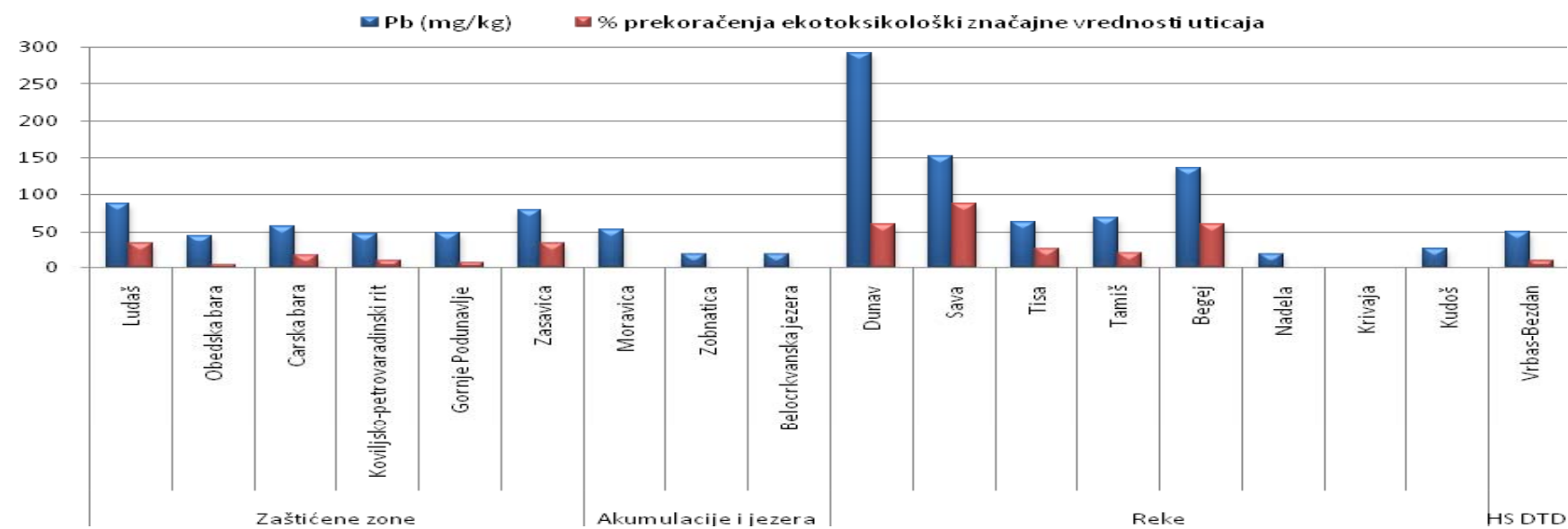
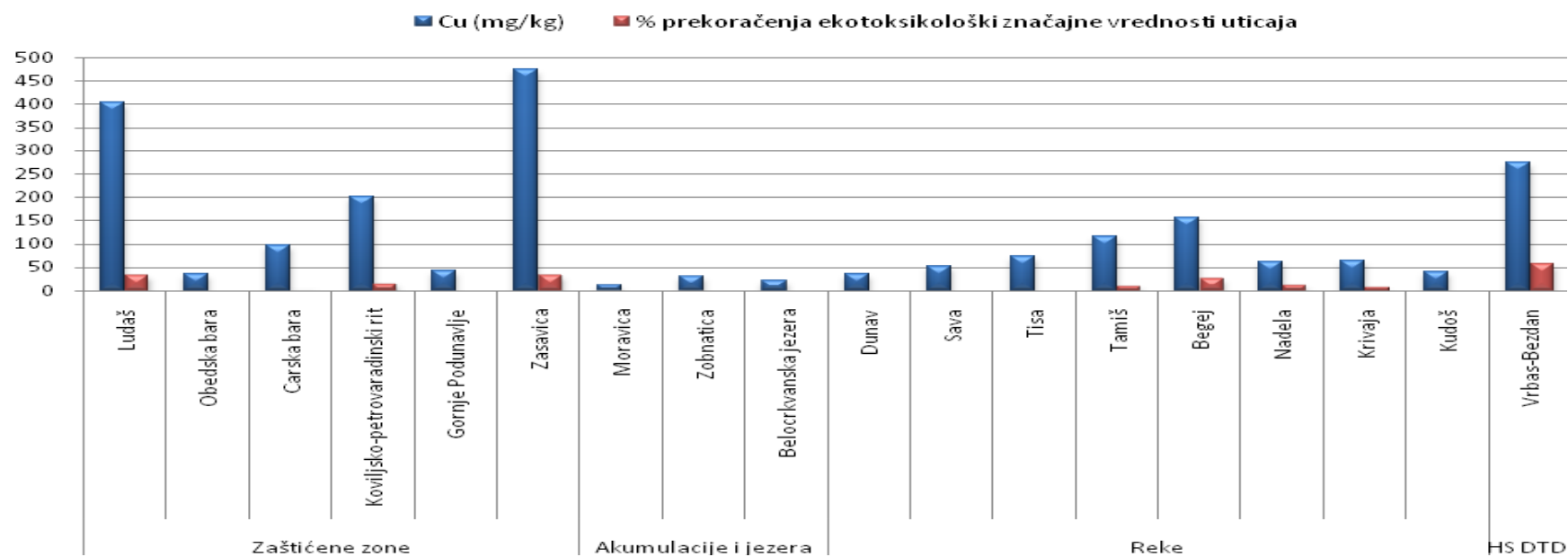

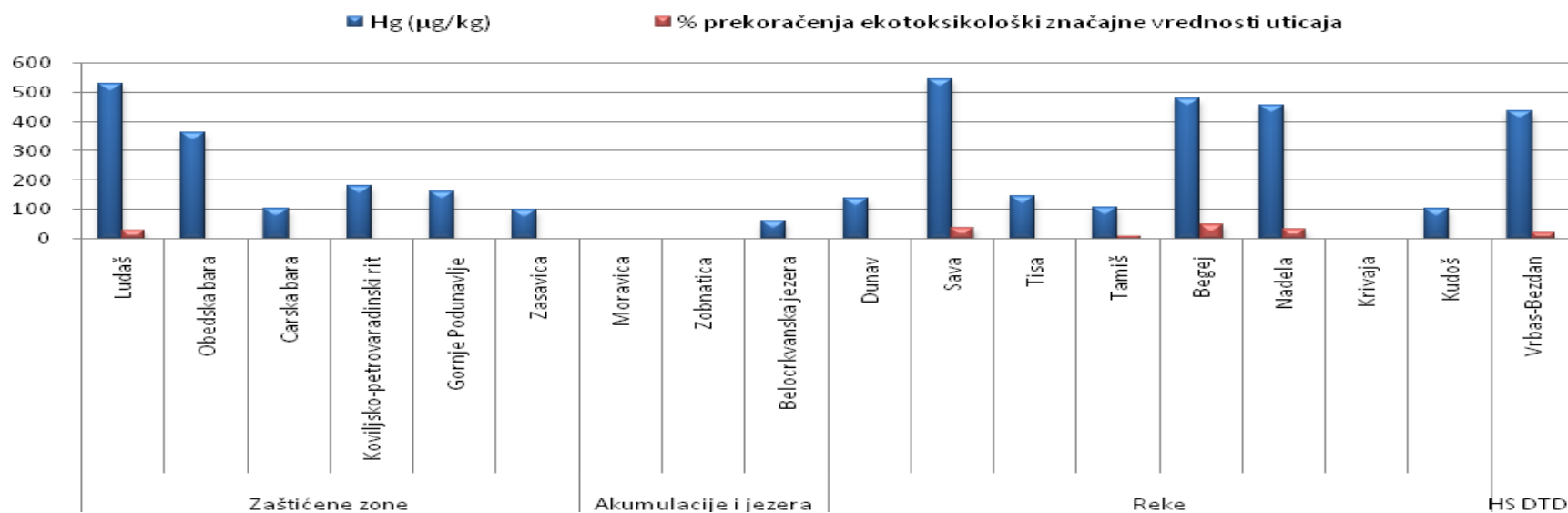
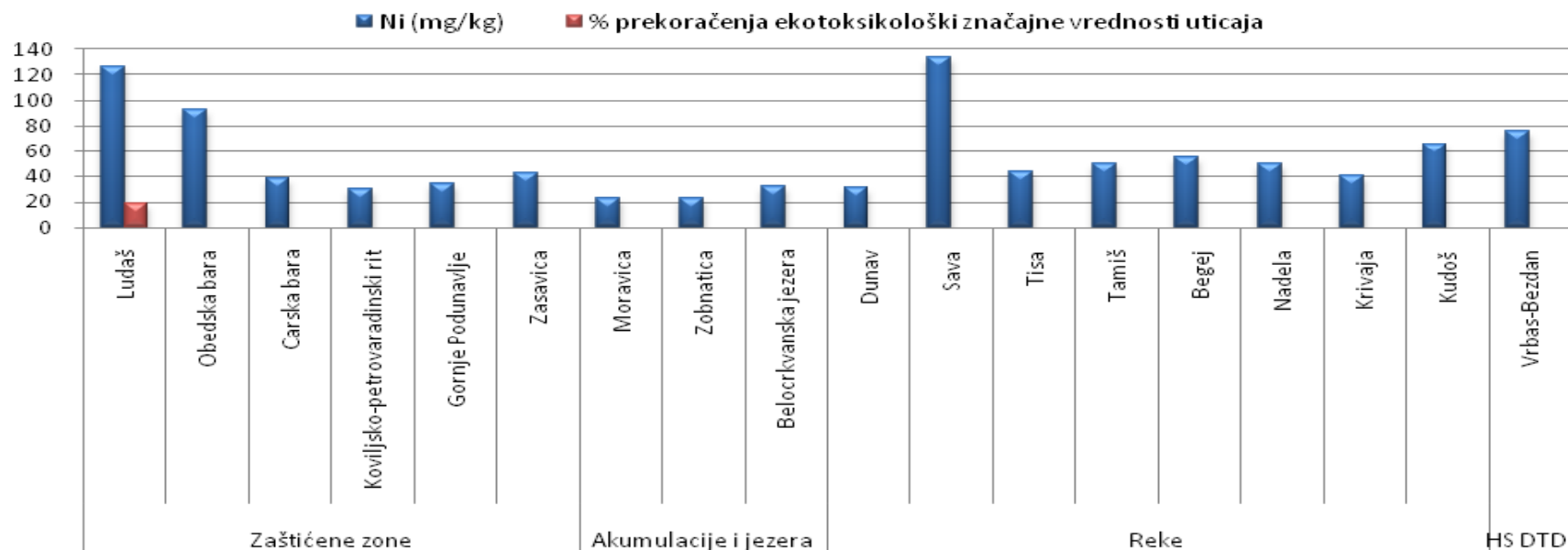
Kvalitet sedimenta

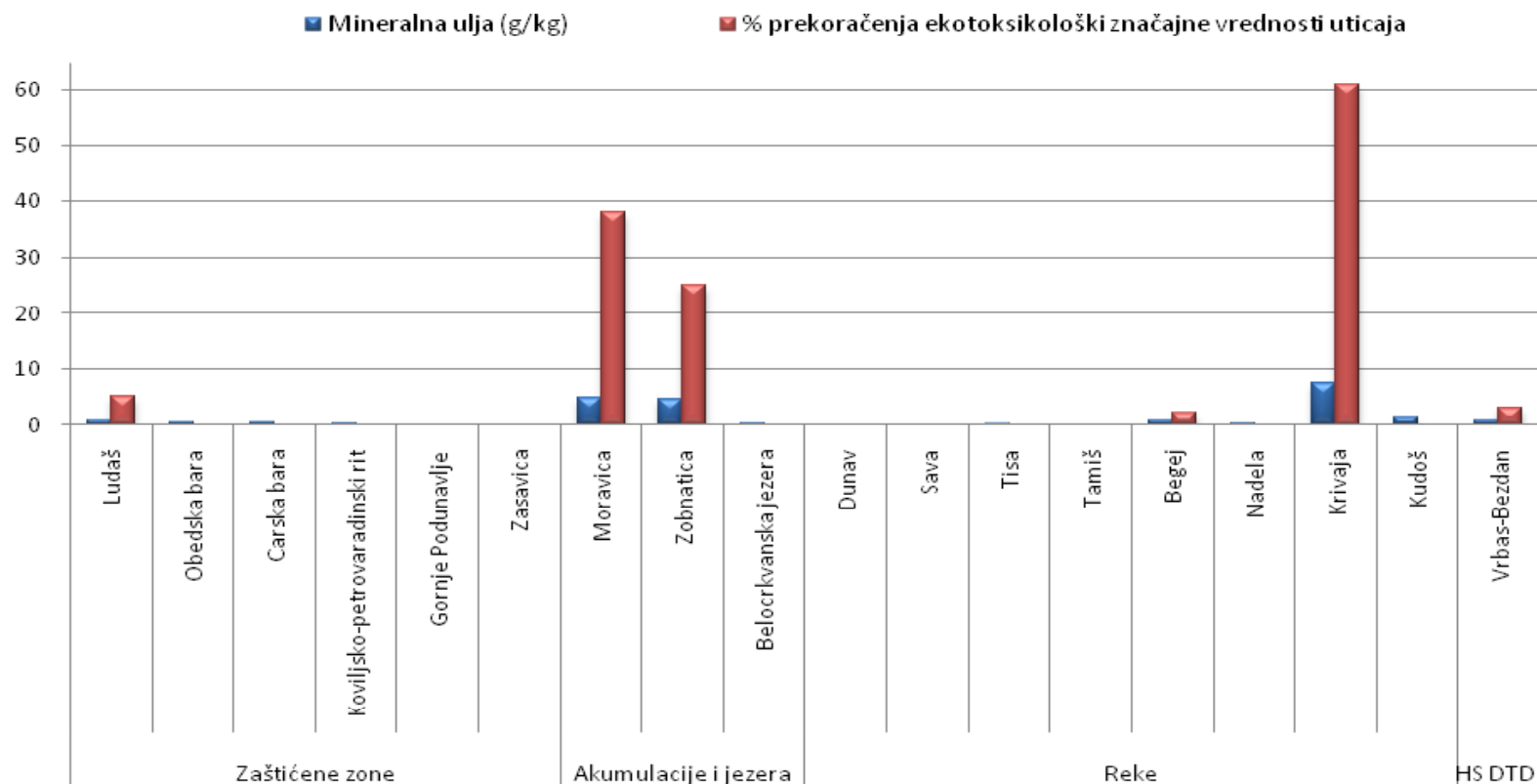

Prosečan sadržaj kadmijuma i procenat prekoračenja ekotoksikološki značajne vrednosti uticaja

Prosečan sadržaj mineralnih ulja i procenat prekoračenja ekotoksikološki značajne vrednosti uticaja

Sadržaj PAH-ova u sedimentu

- Mogu biti antropogenog, ali i prirodnog porekla i detektovani su u sedimentu.
- **U kanalima i rekama** se suma PAH-ova kretala u veoma širokom opsegu od praktične granice određivanja ($<5 \mu\text{g/kg}$) do čak 16000 $\mu\text{g/kg}$ koliko je određeno u sedimentu Kudoša. Pored Kudoša, i sediment DTD kanala Vrbas-Bezdan iza Srbobrana je opterećen PAH-ovima (do oko 3 mg/kg).
- Od **zaštićenih zona** najugroženija je Koviljsko-petrovaradinski rit, gde se suma PAH-ova kretala i do oko 18 mg/kg, a potencijalni problemi su uočeni i u jezeru Ludaš (suma PAH do oko 7,8 mg/kg) i Obedskoj bari (do 3,2 mg/kg). Detektovane koncentracije PAH-ova ukazuju na potencijalne negativne ekotoksikološke uticaje na ispitivanim lokacijama.
- Na **ostalim lokacijama** detektovane vrednosti za sumu PAH-ova su maksimalno 1 mg/kg.

Sadržaj pesticida u sedeimentu

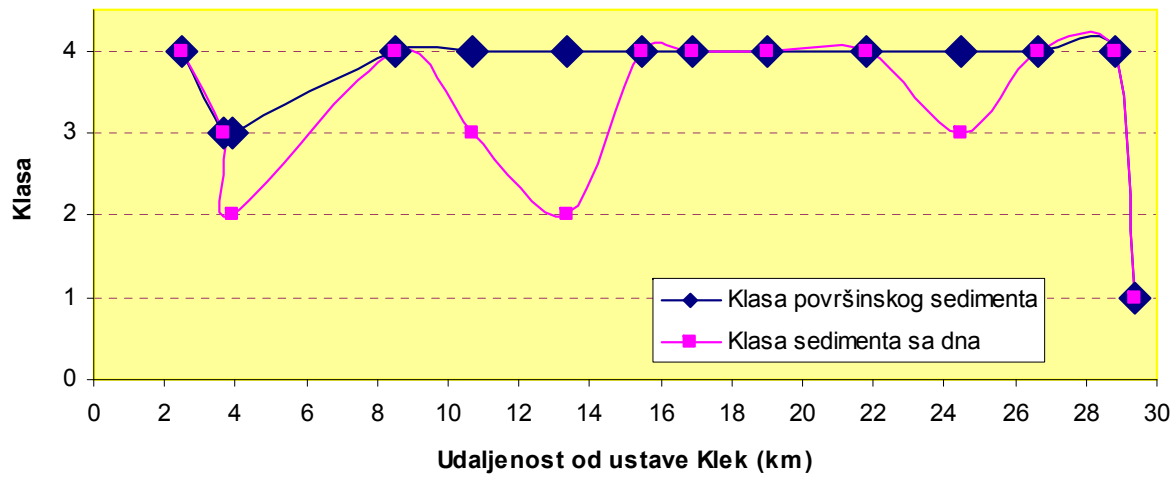
- Iz grupe organohlornih pesticida utvrđeno je prisustvo
  - izomera heksahlorcikloheksana, 4,4-DDT-a i njegovih metabolita (4,4'-DDE i 4,4'-DDD), heptahlor, heptahlorepoksida i endrin-aldehida, a
  - sporadično i ostalih određivanih jedinjenja (aldrina, dieldrina, endrina i endosulfan-sulfata)
  - i to u svim periodima uzorkovanja bez uočene pravilnosti u koncentracijama koje ukazuju na moguće negativne ekotoksikološke uticaje.
- **Najugroženija zaštićena zona u pogledu sadržaja pesticida jeste jezero Ludaš** gde maksimalno detektovane vrednosti pesticida iz grupe DDT-a u posmatranom periodu višestruko prekoračuju vrednosti verovatnih ekotoksikoloških uticaja (do 88 $\mu\text{g}/\text{kg}$ 4,4'-DDE, do 180 $\mu\text{g}/\text{kg}$ 4,4'-DDD, do 160 $\mu\text{g}/\text{kg}$ 4,4'-DDT).
- Negativni ekotoksični efekti očekuju se i u Carskoj bari i Koviljsko-petrovaradinskom ritu zbog prekoračenja ekotoksikološki verovatnih vrednosti uticaja za heptahlorepoxid i derivate DDT-a.

Polihlorovanih bifenili u sedimentu

- Prisustvo polihlorovanih bifenila potvrđeno je u sedimentu Begeja i to u koncentracijama do 370 $\mu\text{g}/\text{kg}$ što je iznad nivoa verovatno negativnih ekotoksikoloških uticaja

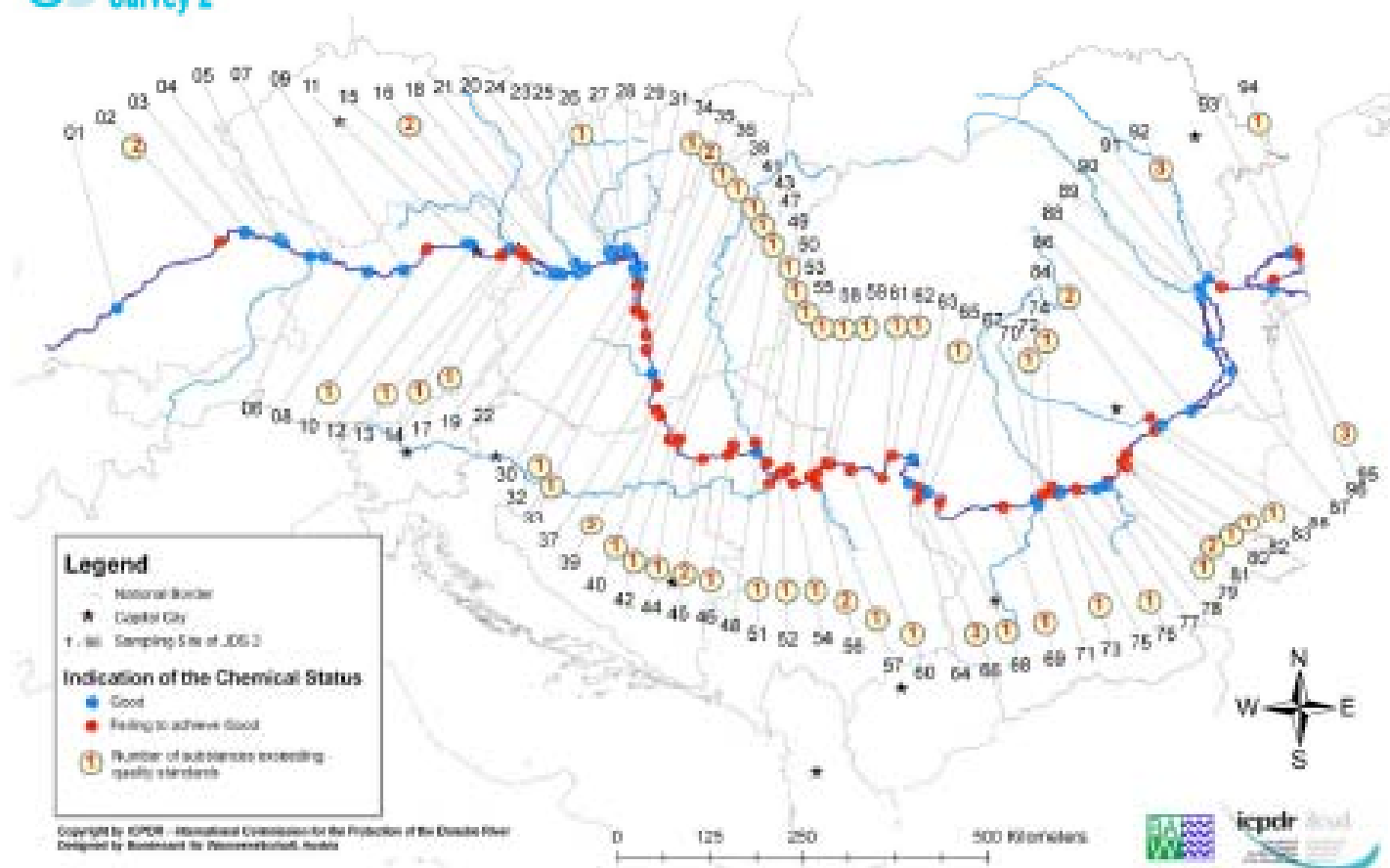
Primer klasifikacije sedimenta u kanalu Begej prema holandskoj metodologiji

PRIMER: Okvirna direktiva o vodi (WFD 2000/60/EC) propisuje MDK i godišnju srednju vrednost za prioritetne supstance na osnovu **12 merenja godišnje. Istraživanje Dunava je sprovedeno u **avgustu i septembru 2007.** godine što nije reprezentativan period za neka jedinjenja kao što su pesticidi, tako da je ovo **indikacija hemijskog statusa**.**

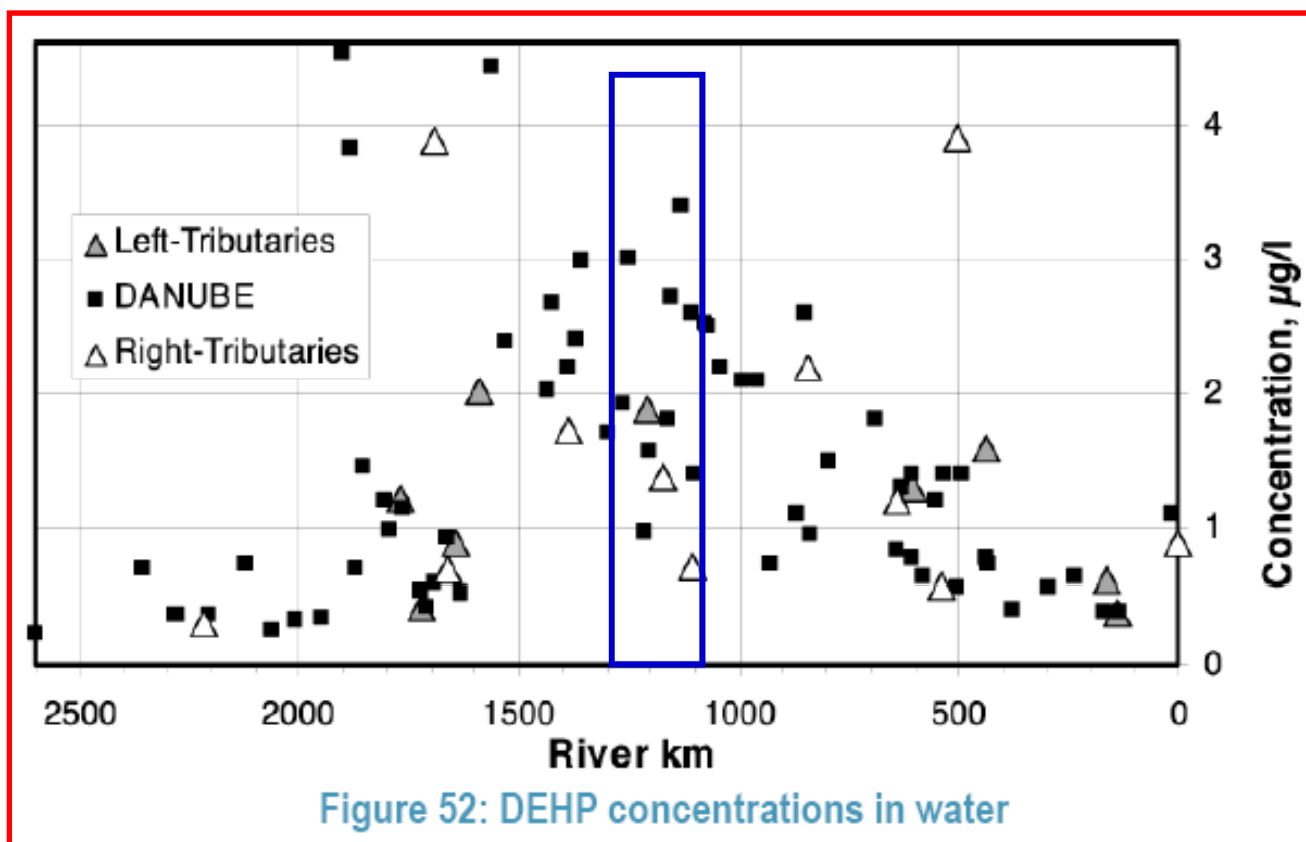
Danube - Indication of the Chemical Status

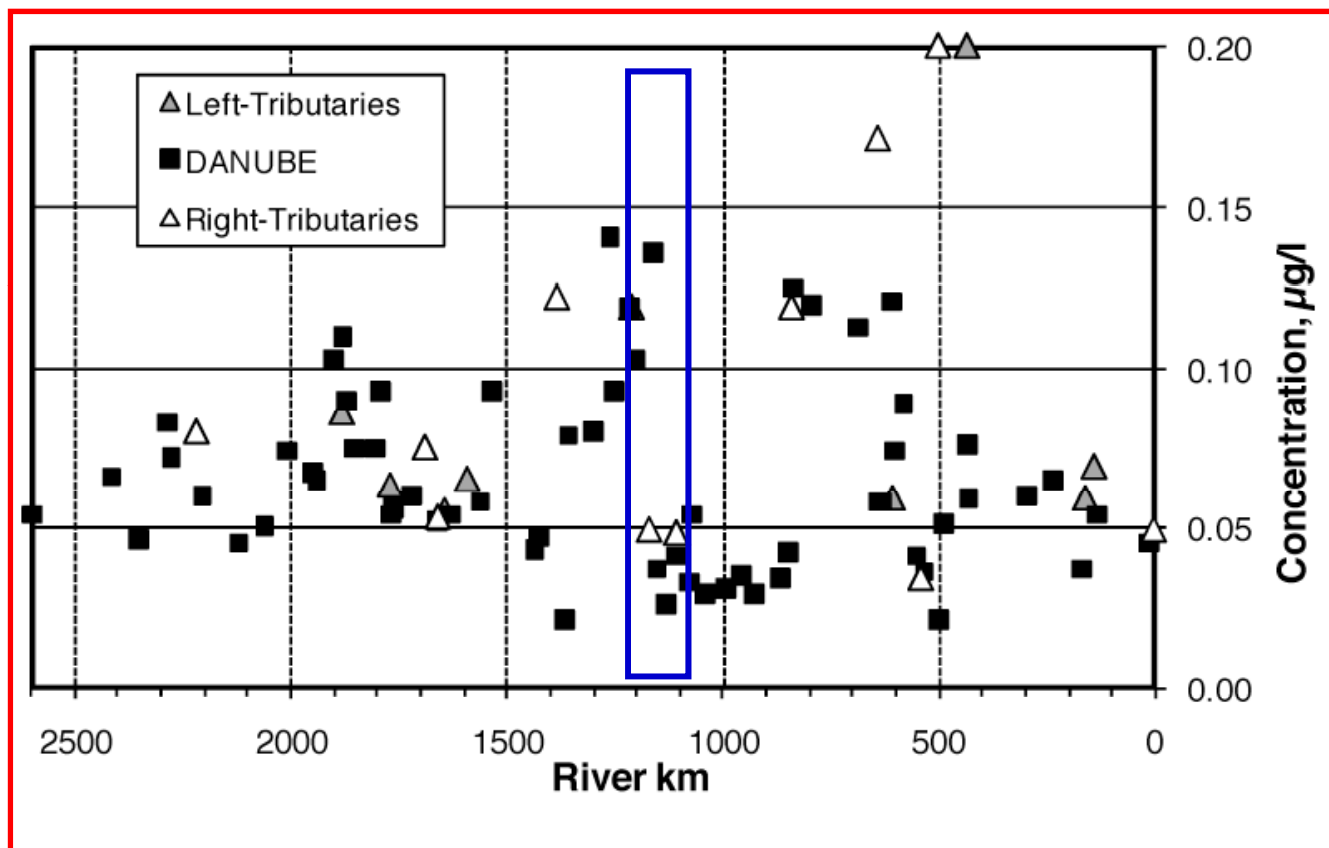

Table 40 Sampling sites and parameters exceeding EQS for WFD priority substances

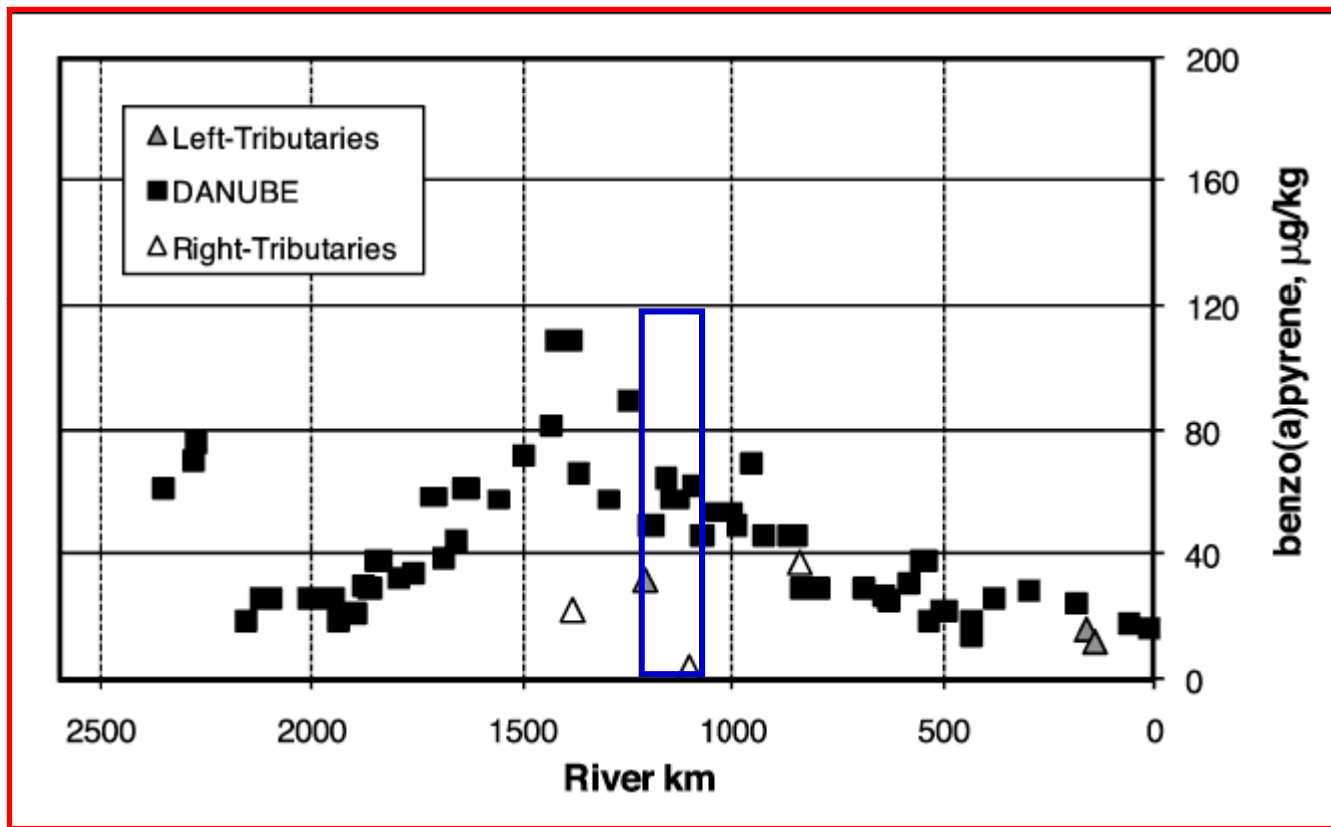
Sampling station	Location	Parameter/s > EQS
JDS2	Kelheim	Σ benzo(g,h,i)perylene & indeno(1,2,3-cd)pyrene
JDS10	Oberloiben	1,2,4-trichlorobenzene
JDS13	Wildungsmauer	DEHP
JDS14	Upstream Morava (Hainburg)	DEHP
JDS16	Bratislava	Σ benzo(g,h,i)perylene & indeno(1,2,3-cd)pyrene
JDS17	Gabcikovo reservoir	DEHP
JDS26	Szob	tributyltin
JDS32	Budapest downstream	mercury
JDS33	Adony/Lórév	mercury
JDS34	Rackeve-Soroksar Danube Arm - end	DEHP
JDS35	Dunafoldvar	DEHP, tributyltin
JDS36	Paks	DEHP
JDS38	Baja	DEHP
JDS39	Herczegszanto	DEHP, Σ benzo(g,h,i)perylene & indeno(1,2,3-cd)pyrene
JDS40	Batina	DEHP
JDS41	Upstream Drava	DEHP
JDS42	Drava (rkm 1.4)	DEHP
JDS43	Downstream Drava (Erdut/Bogojevo)	DEHP
JDS44	Dalj	DEHP
JDS45	Ilok/Backa Palanka	DEHP, tributyltin
JDS46	Upstream Novi-Sad	DEHP
JDS47	Downstream Novi-Sad	DEHP

Prema listi prioriternih supstanci navedenih u Okvirnoj direktivi o vodama **di-(2-etilheksil)ftalat (DEHP)** je najkritičnija supstanca u uzorcima vode.

Najveća koncentracija **4-izo-nonylfenola** je nađena nizvodno od Novog Sada.

Benzo(a)piren na suspendovanim materijama

Toksični efekti porne vode

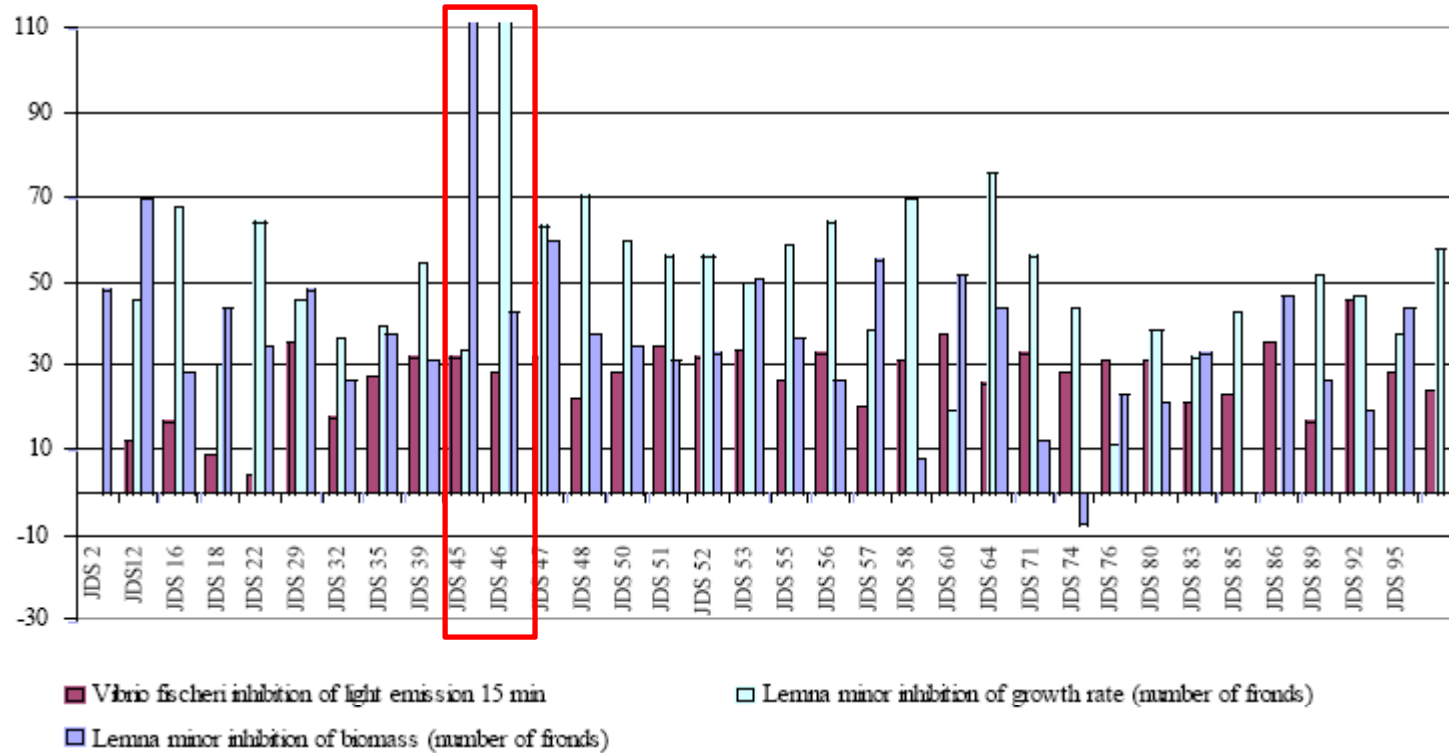

Figure 36: Toxic effect of pore water to *Lemna minor* and *Vibrio fischeri* in longitudinal profile of the Danube (left side)

- Generalno, kvalitet sedimenata manjih vodotoka

- Krivaja, Nadela, Kudoš, DTD Vrbas-Bezdan, Begej pod uticajem Aleksandrovačkog kanala

je lošiji u odnosu na ostale ispitivane vodotoke jer su oni u većoj meri pod direktnim ili indirektnim uticajem neprečišćenih ili delimično prečišćenih otpadnih voda, a imaju manji potencijal za samoprečišćavanje.

- Visok sadržaj organskih materija i teških metala posledica su

- ispuštanja neprečišćenih ili delimično prečišćenih industrijskih i komunalnih otpadnih voda,
- korozije metalnih struktura i konstrukcija (Cu, Zn),
- uticaja difuznih izvora, pre svega poljoprivrede (Cd, Cr), kao i saobraćaja (Pb).

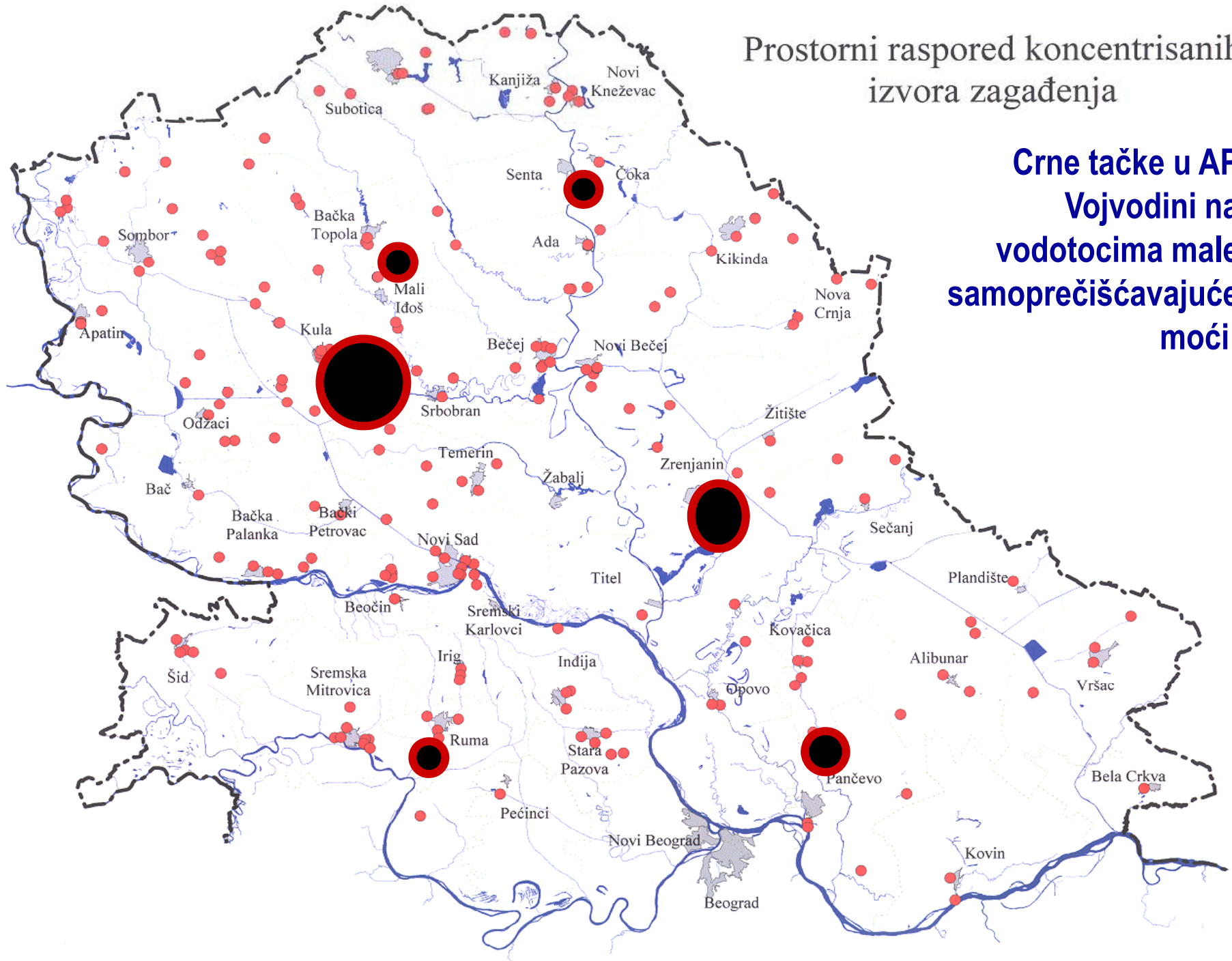

Najugroženije deonice reka i kanala u AP Vojvodini

Vodotok	Deonica	Uzrok neispravnosti
Kanal Vrbas-Bezdan	Od 0+000 do 6+000 rečnog kilometra	Ispuštanje neprečišćenih otpadnih industrijskog basena Crvenka-Kula-Vrbas. Sadrži veliku količinu sedimenta, oko 400.000 m ³ . Sediment pored organskih materija sadrži i toksične metale: Cu, Cr, Ni, Zn.
Plovni Begej	Od Rumunske granice do prevodnice Klek	Ispuštanje otpadnih voda na teritoriji Rumunije, prvenstveno grada Temišvara. Najveća količina toksičnih materija je akumulirana u sedimentu, kao na primer metali: Cr, Ni, Pb, Cu, Cd, Hg.
Aleksandrovački kanal	Ceo tok	Ispuštanje otpadnih voda industrijske zone oko kanala (npr. kožara) i gradskih otpadnih voda. Sediment sadrži toksične metale prvenstveno hrom.
Begej	Tok kroz Zrenjanin do brane kod Stajićeva, a delimično do ušća u Tisu	Ispuštanje otpadnih voda industrije u samom gradu (npr. povremeno ispuštanje otpadnih voda uljare »Dijamant«) i uliv visoko zagađenih otpadnih voda Aleksandrovačkog kanala.
Kudoš	Nizvodno od Rume	Ispuštanje neprečišćenih gradskih otpadnih voda Rume i industrije kože. Sediment je akumulirao toksične količine hroma.
Krivaja	Nizvodno od Bačke Topole i Jezero Moravica	Ispuštanje neprečišćenih gradskih otpadnih voda Bačke Topole i delimično prečišćenih otpadnih voda industrije mesa iz Bačke Topole. Zatim, uticaj zagađenog sedimenta iz akumulacije Moravica i povremenog ispuštanja sadržaja septičkih jama.
Kanal Bogojevo - Bečej	Od uliva kanala Vrbas-Bezdan do ušća u Tisu	Uticaj zagađenog sedimenta i zagađenog dela kanala Vrbas-Bezdan, uticaj otpadnih voda grada Vrbasa i Srbobrana. Zatim uticaj zagađenih voda reke Krivaje.
Tisa	Od Sente do brane na Tisi	Prekogranični uticaj iz Mađarske i industrijskih i komunalnih voda iz Sente, Ade i Mola.

Prostorni raspored koncentrisanih izvora zagađenja

**Crne tačke u AP
Vojvodini na
vodotocima male
samoprečišćavajuće
moći!**

Centar
izvrsnosti za
hemiju okoline i
procenu
rizika

Pojedinačni primeri

CRNE TAČKE ZAGAĐENOG SEDIMENTA
U VOJVODINI KOJI ZAHTEVAJU
REMEDIJACIJU

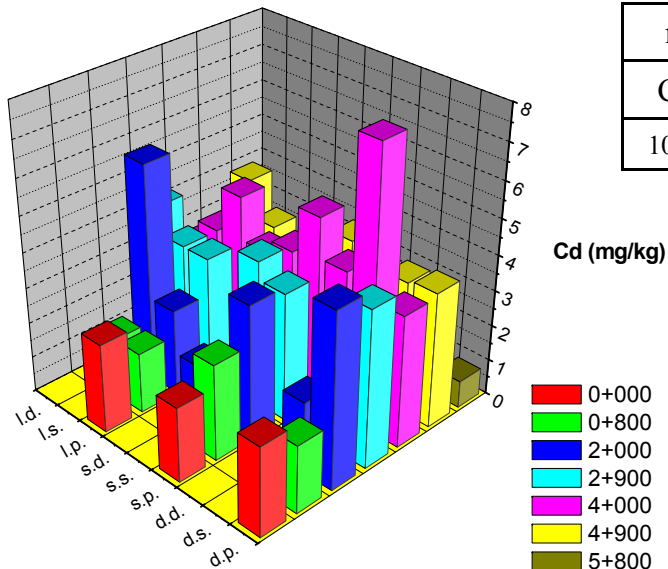

Veliki Bački kanal

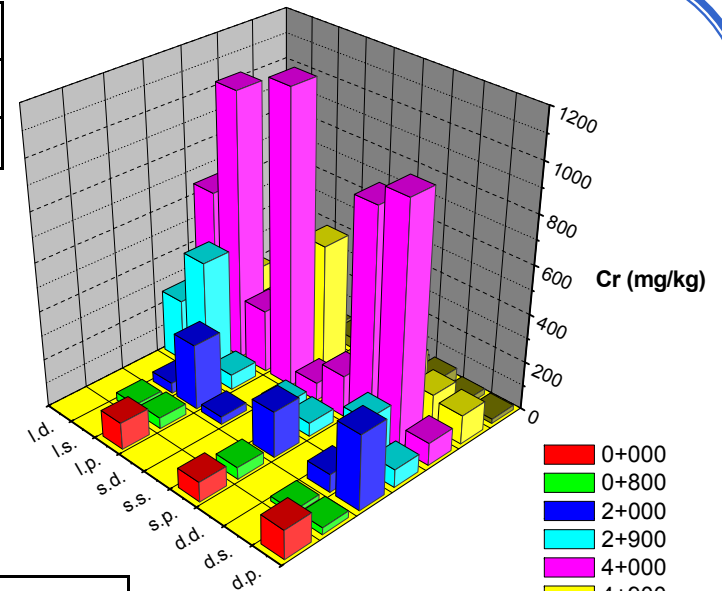
- Koncentracije bakra, nikla, cinka, a u pojedinim slučajevima i hroma, određuju klasu sedimenta kao 4+ i 4, što znači da se radi o izuzetno zagađenim sedimentima za koje je obavezna remedijacija.
- **Eventualni način postupanja sa sedimentom tokom izmuljivanja i način njegove prerade ili odlaganja, usled ovako definisanog hemijskog sastava mora u sebi sadržati princip imobilizacije i onemogućavanja njihovog širenja u okolinu kroz vazduh, vodu (bilo površinsku i podzemnu) ili zemljište.**

mg/kg Cd	
C	I
0,8	12

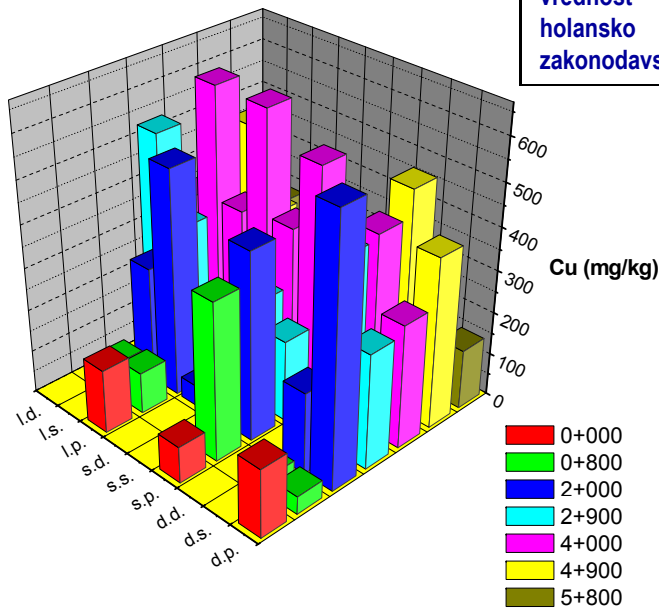

mg/kg Cr	
C	I
100	380

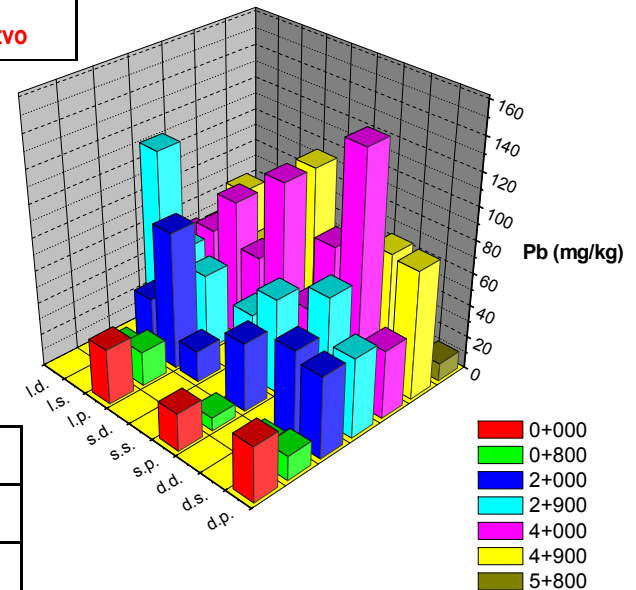

C-Ciljna vrednost holansko zakonodavstvo	I-Interventna vrednost holansko zakonodavstvo

mg/kg Cu	
C	I
36	190

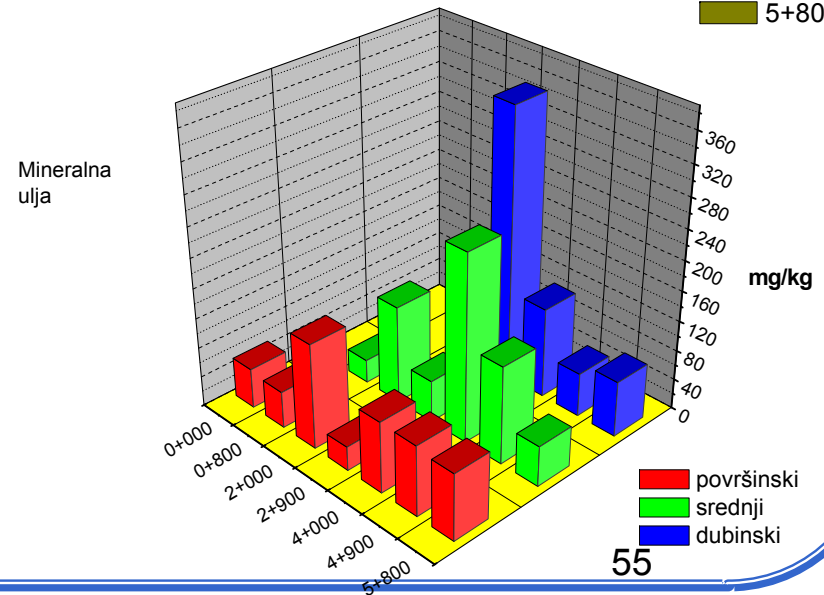
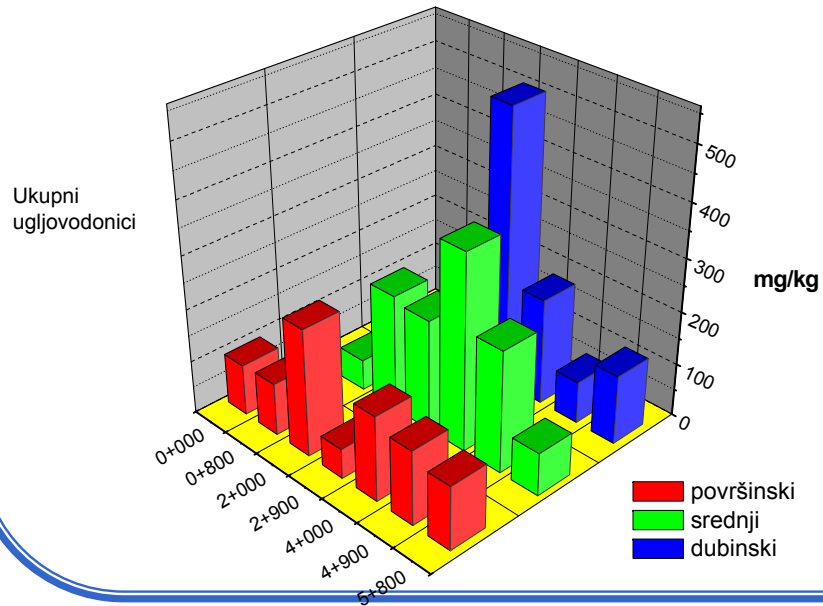
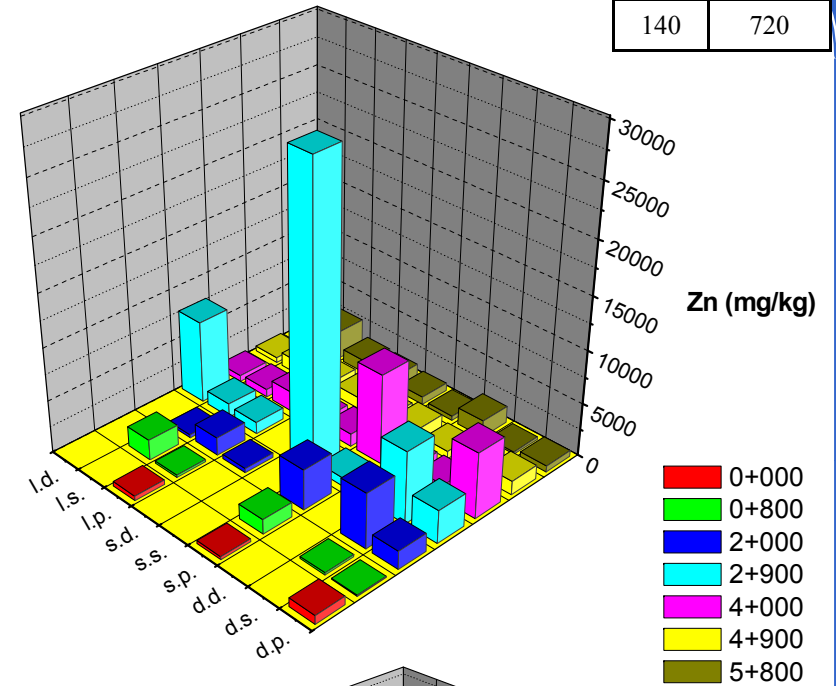
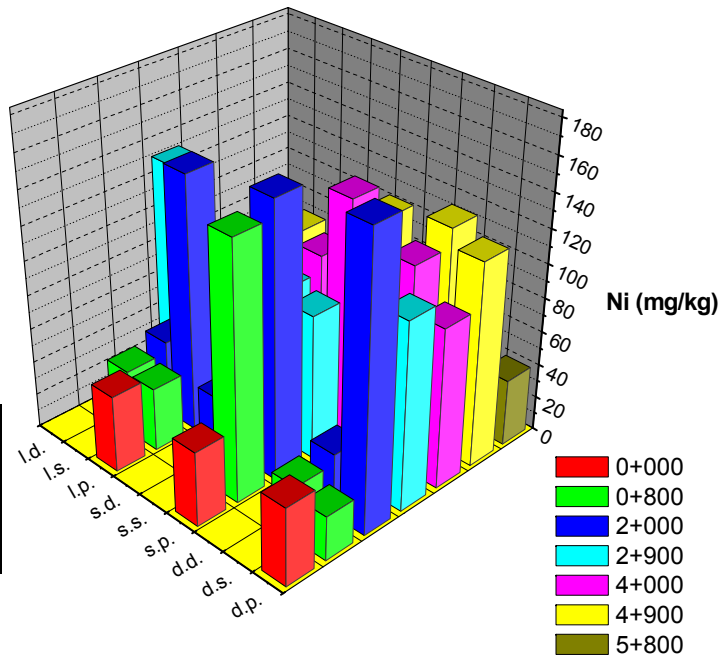
mg/kg Pb	
C	I
85	530

mg/kg Zn	
C	I
140	720

mg/kg Ni	
C	I
35	210

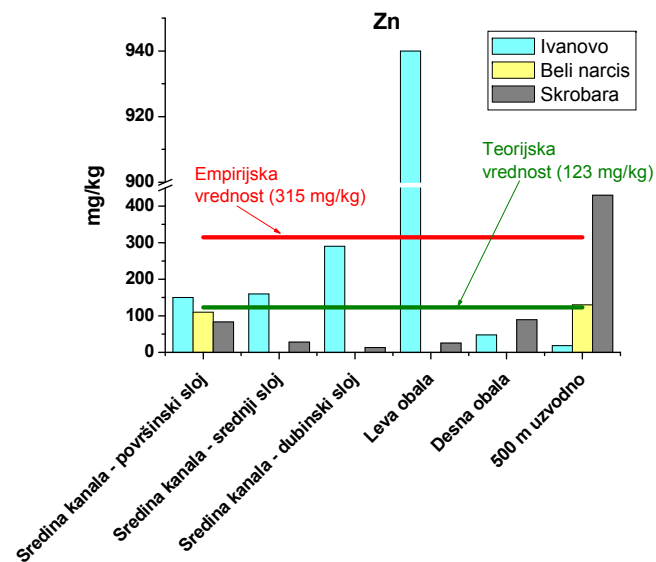
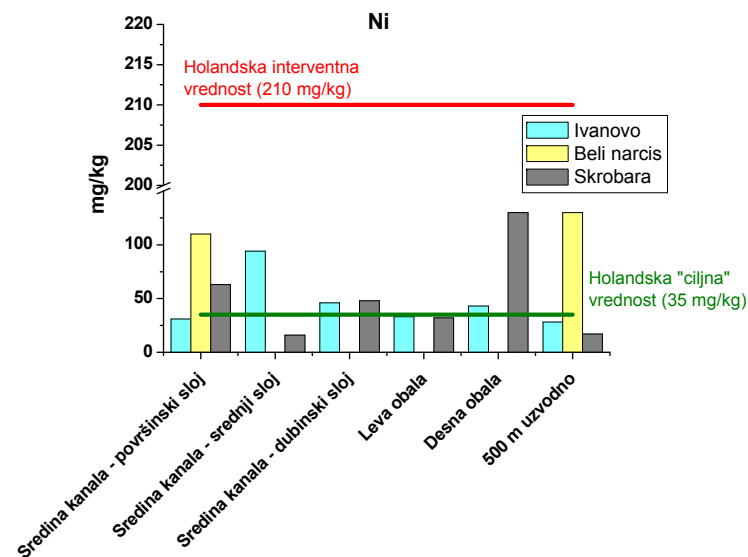
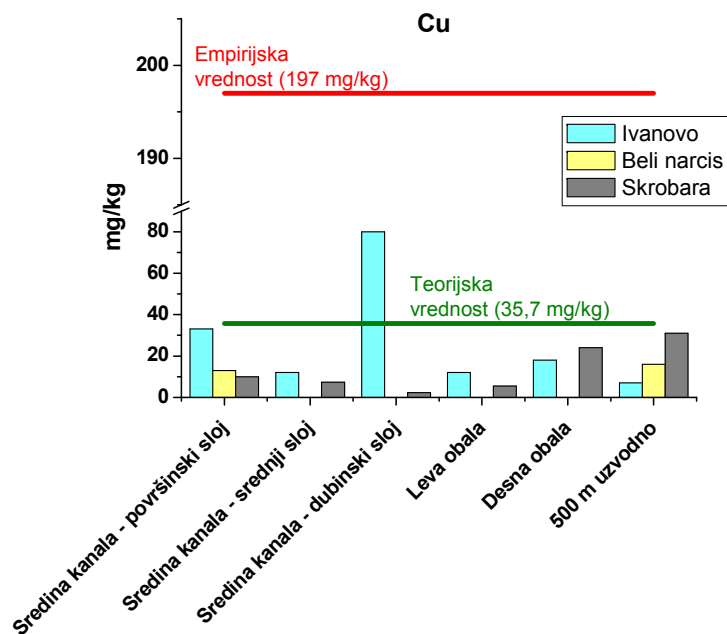
Nadela

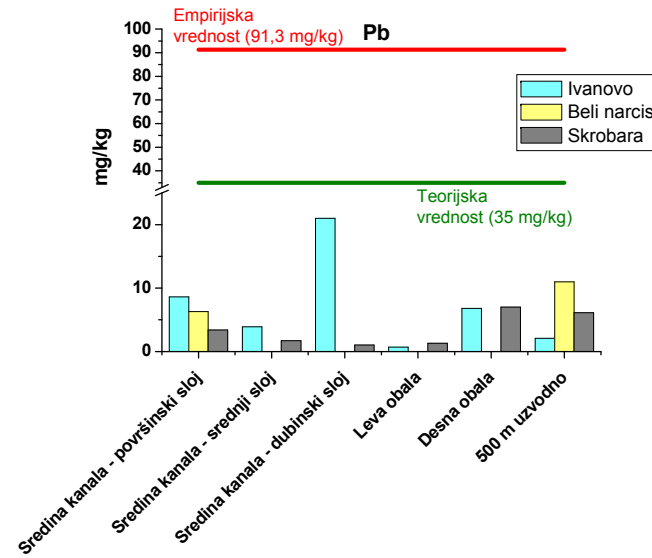
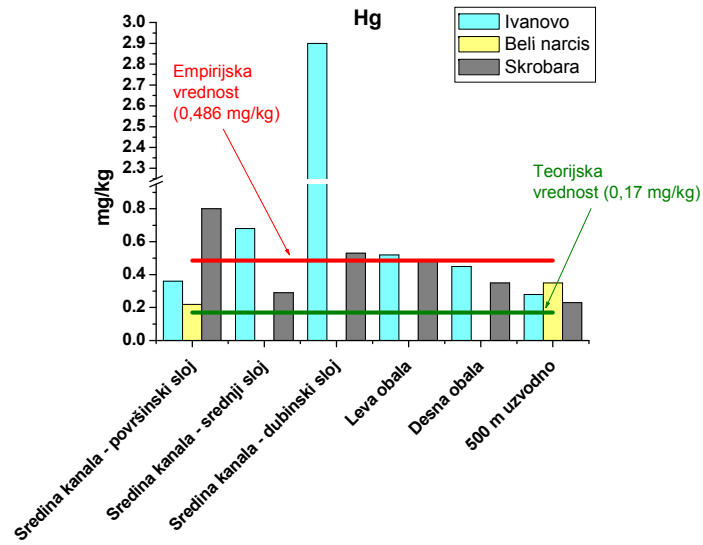
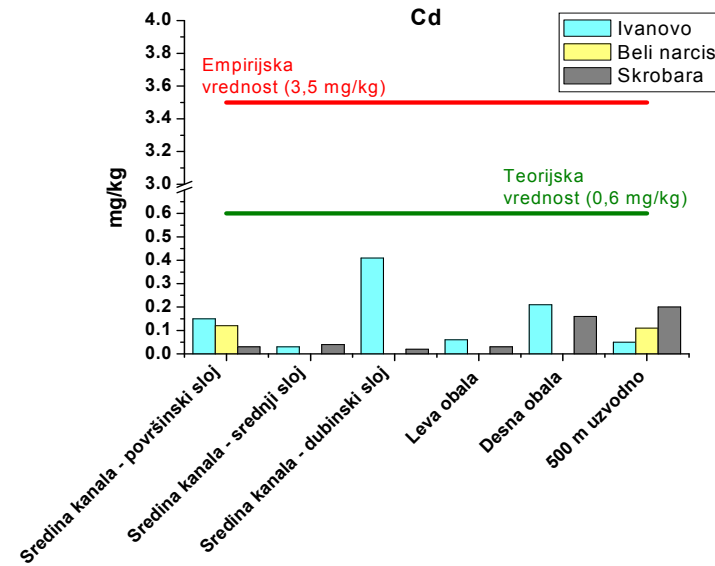
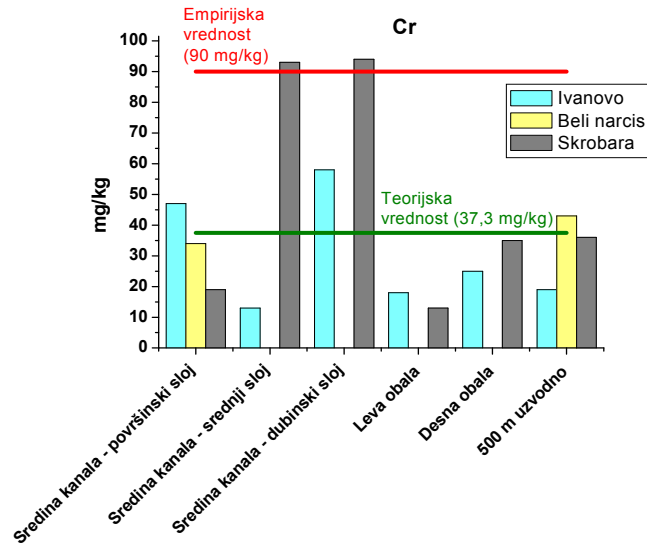
Sadržaj metala u sedimentu Ndele pri visokom vodostaju

Mesto uzorkovanja	Ni	Pb	Cd	Zn	Cr	Cu	Hg
	mg/kg						
Ustava Debeljača	37	26	2,9	36	10	21	0,25
Ustava Crepaja	41	29	4,3	39	17	26	0,24
Ustava Jabuka	49	73	17	145	29	85	0,69
Ustava Beli narcis	44	38	4,7	92	12	41	0,54
Ustava Kovin	35	24	3,5	54	20	31	0,17
Ustava Ivanovo	38	57	< 1,3	644	23	285	0,84

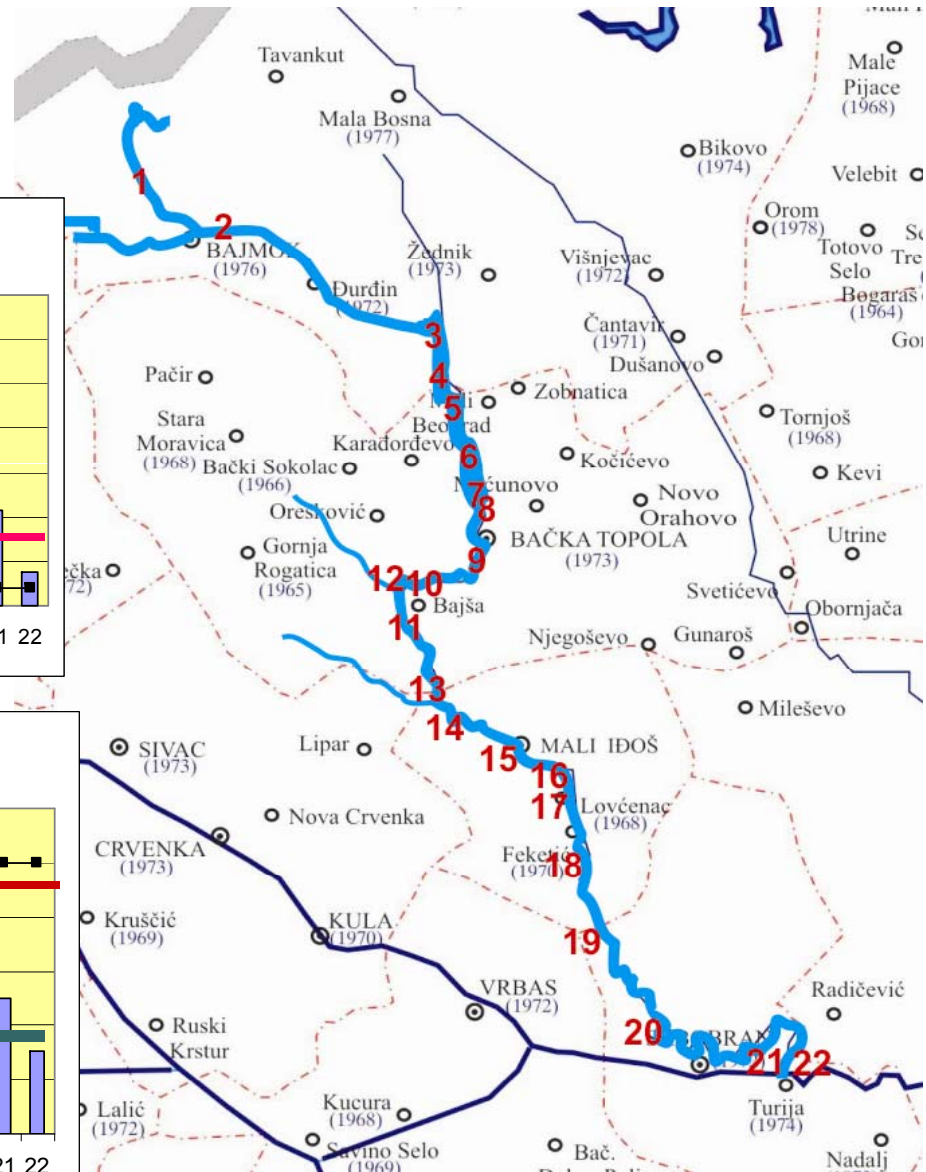
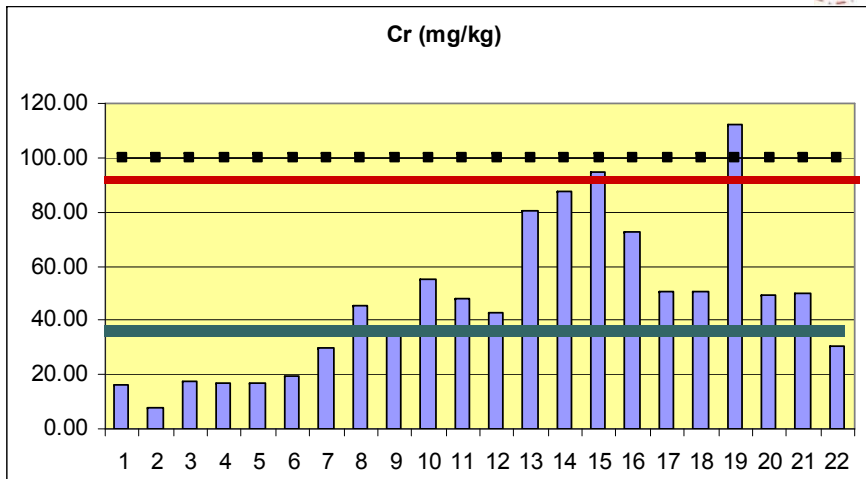
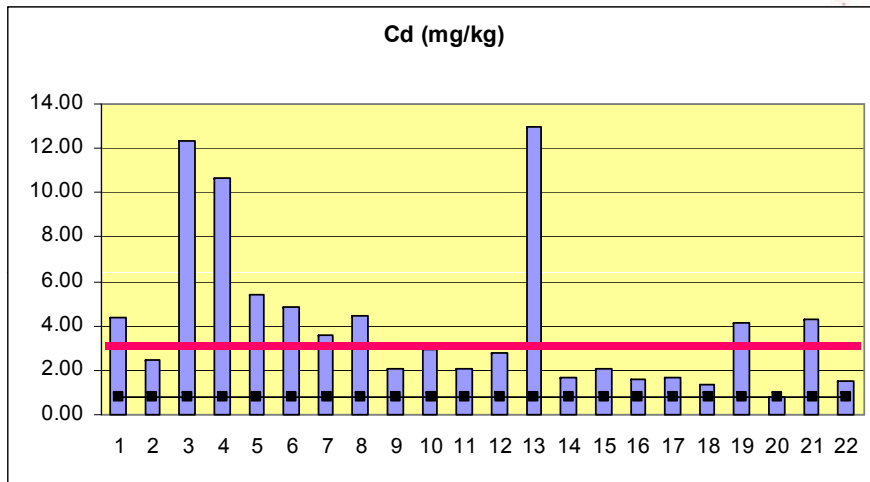
Sadržaj metala u sedimentu pri niskom vodostaju

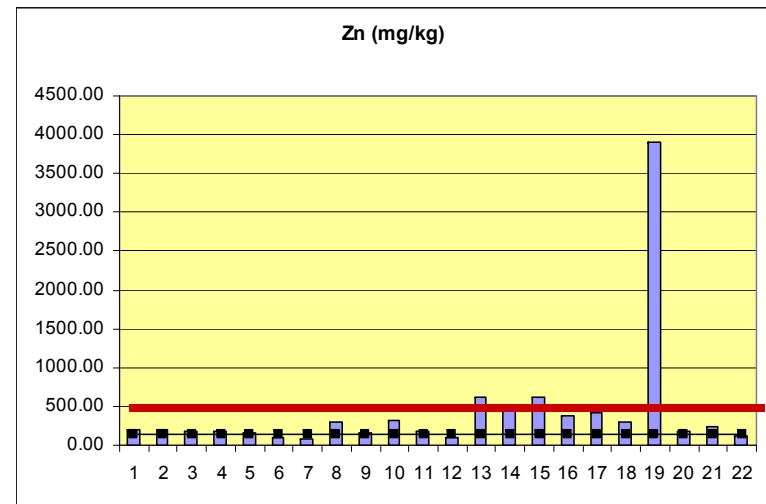
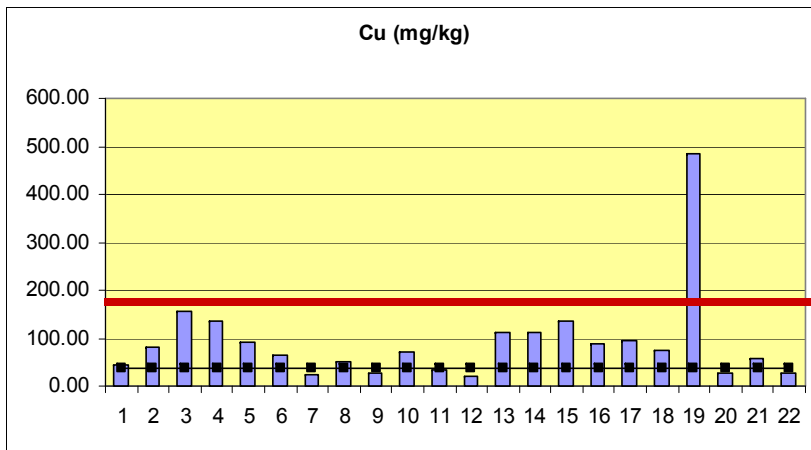
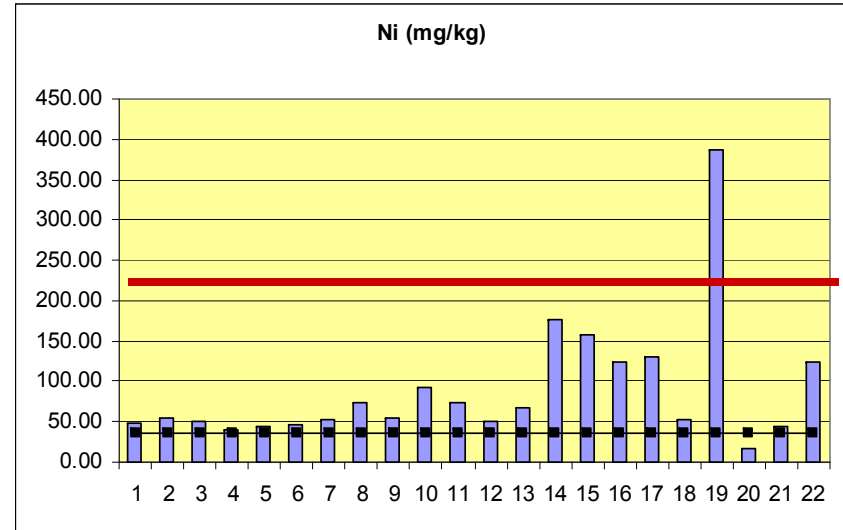
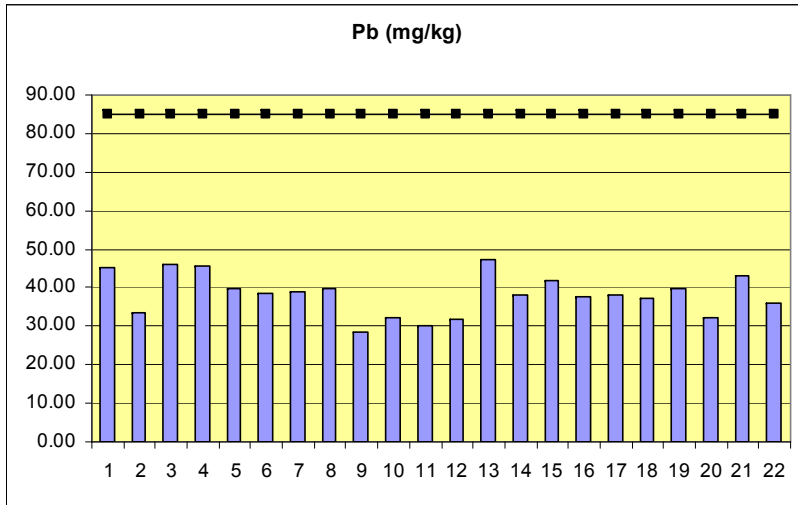

Krivaja

ZAŠTIĆENE ZONE U VOJVODINI

Na ispitivanim lokacijama na osnovu koncentracija sezonskih merenja a i srednjih vrednosti tih merenja može se zaključiti da uglavnom svi toksični metali mogu da utiču ili utiču na prirodne osobine sedimenta, **jer premašuju holandsku "target" vrednost.**

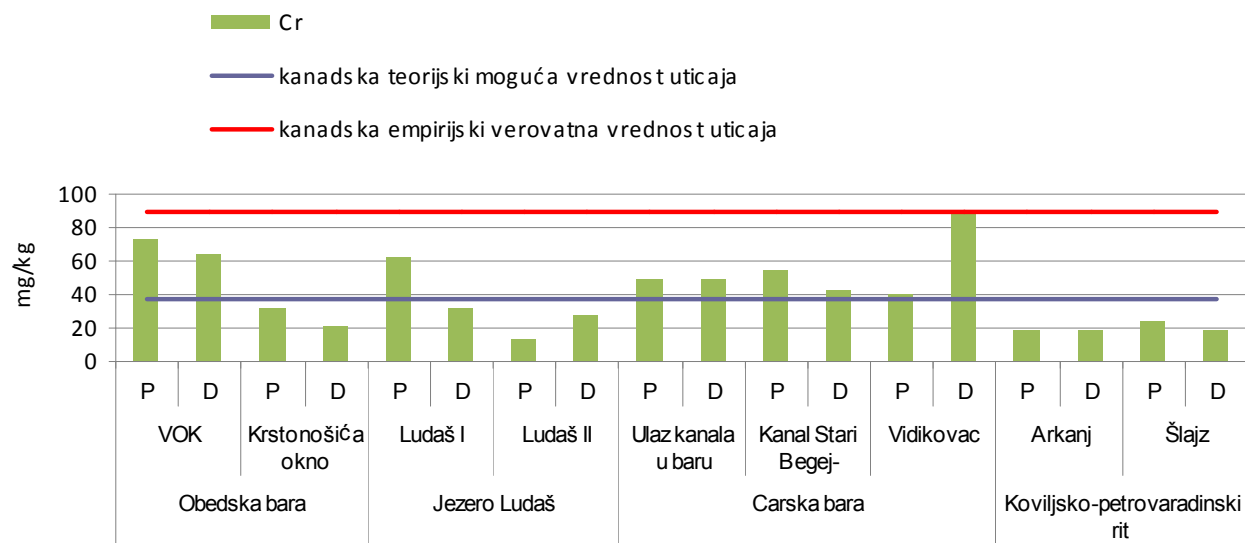
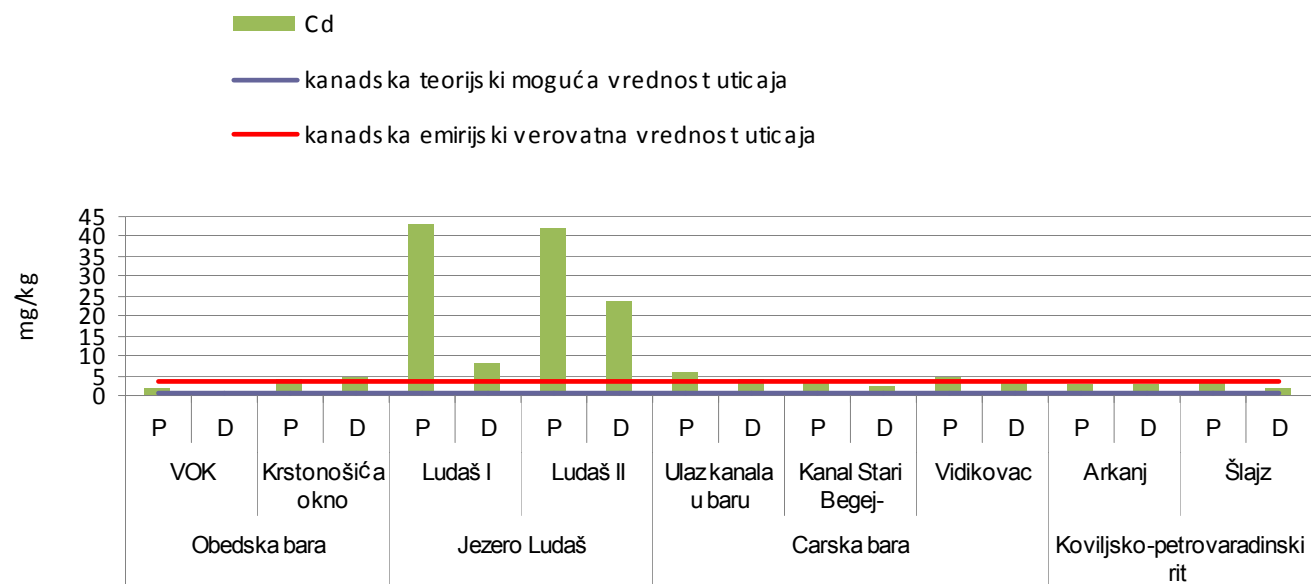
• Posmatrano po lokacijama:

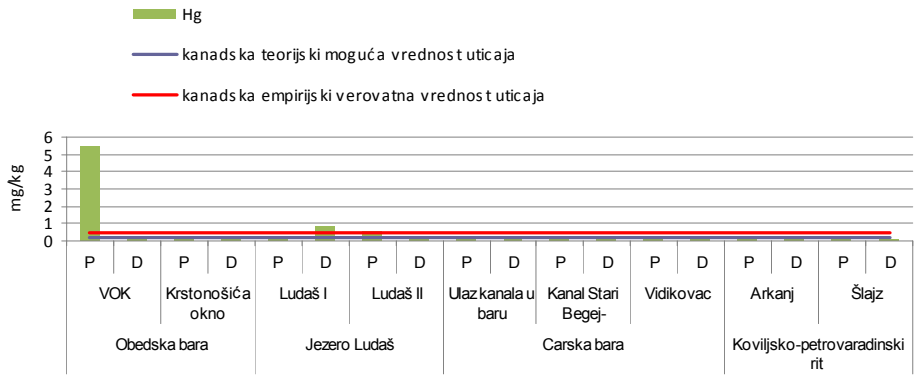
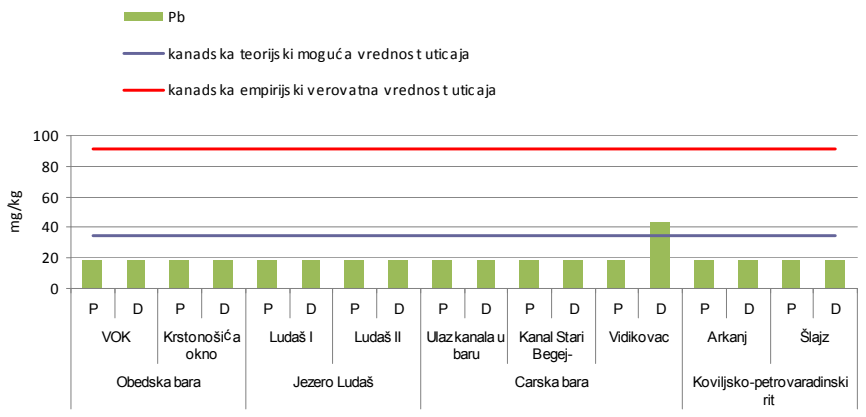
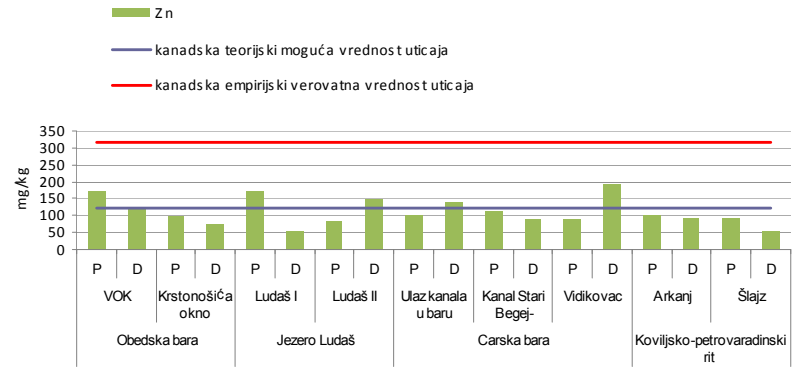
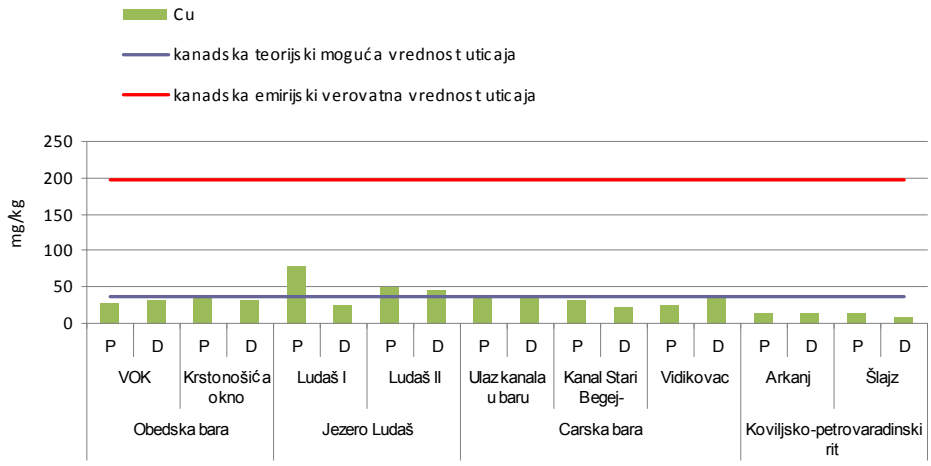
- ❑ **Koviljsko-Petrovaradinski rit (Ni, Zn, Cd, Cu),**
- ❑ **Obedska bara i Carska bara (svi sem Cr i Hg),**
- ❑ **jezero Ludaš (sem Hg),**
- ❑ **Gornje-podunavlje (Zn),**
- ❑ **Zasavica (Ni, Cd) i Moravica (Ni, Zn, Cd).**

• Povremeno je koncentracija premašila i vrednost holandske interventne vrednosti, kada se preporučuje remedijacija za:

- ❑ **bakar (Koviljsko-Petrovaradinski rit-Šlajz, Jezero Ludoš, Carska bara-Vidikovac, Zasavica) i**
- ❑ **za nikel, cink, kadmijum i hrom na lokaciji Jezero Ludaš-Ludaš I.**

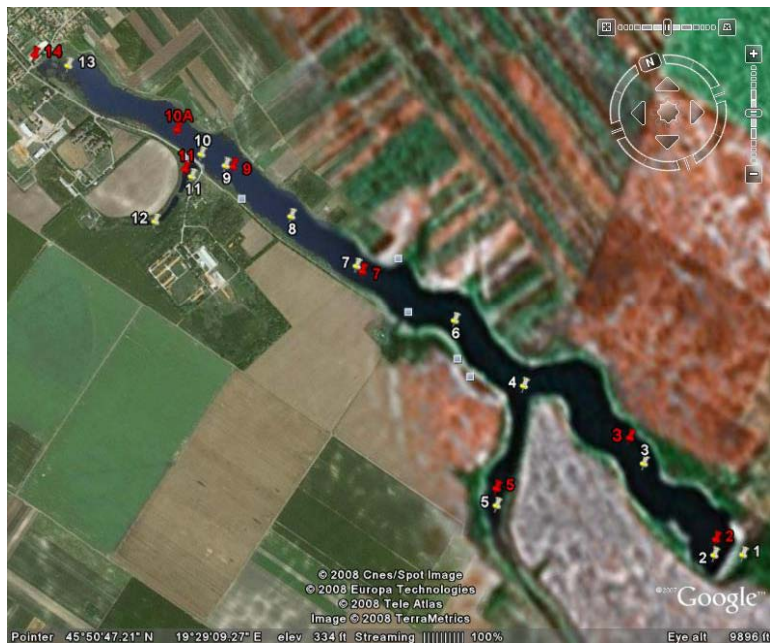
2008. godina/sadržaj metala u sedimentu

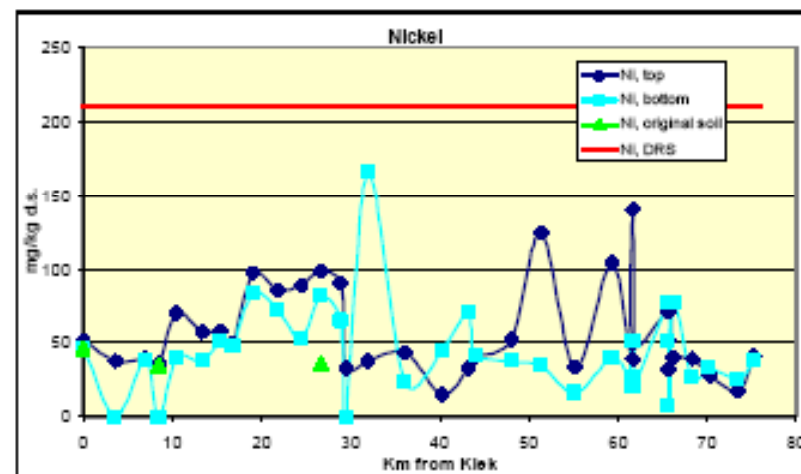
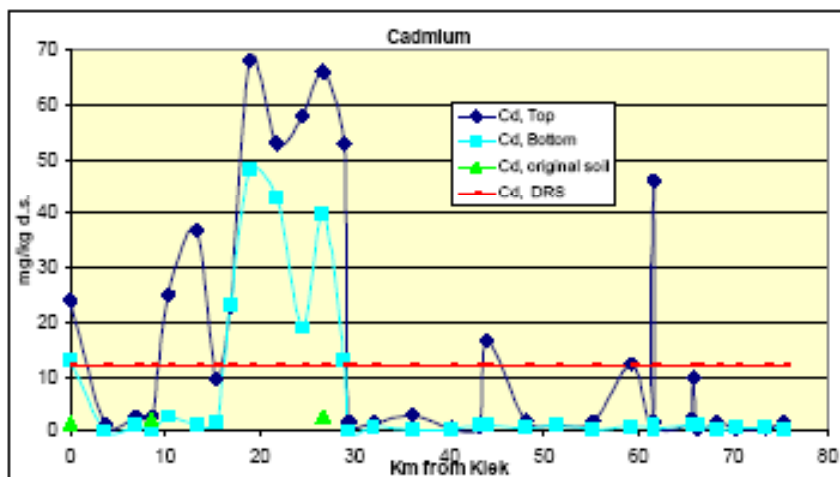
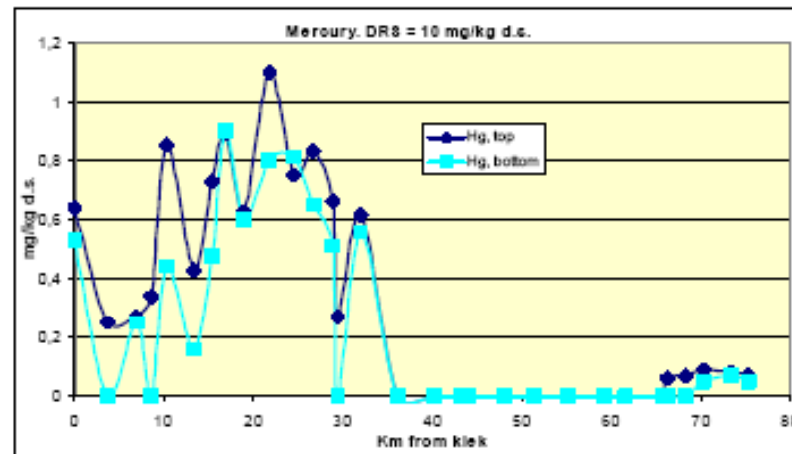
Akumulacija Moravica

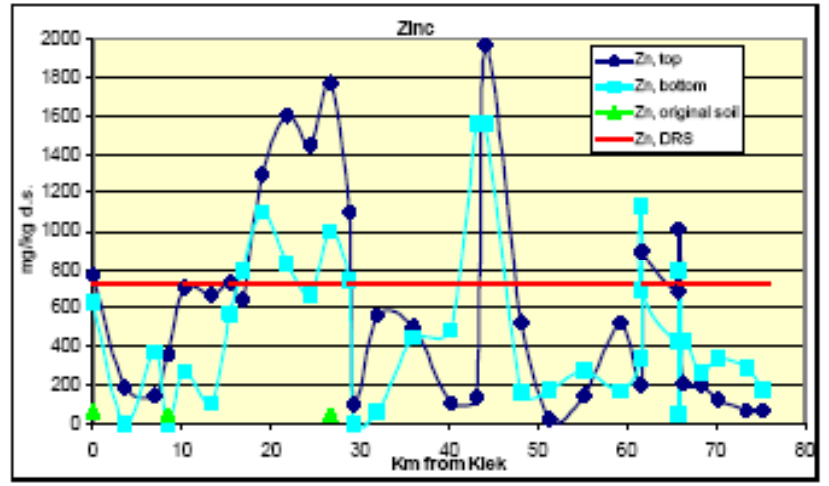
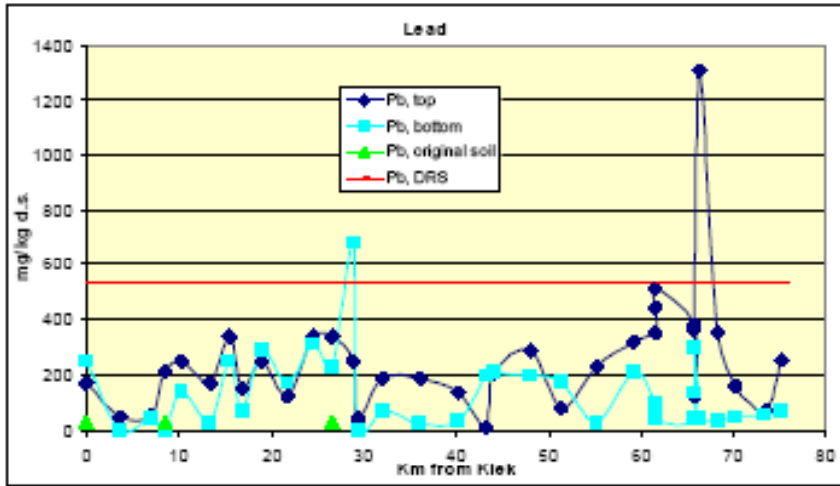
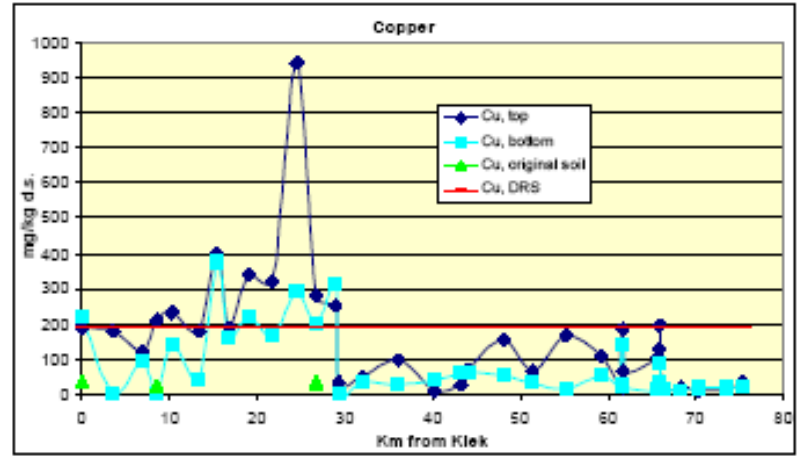
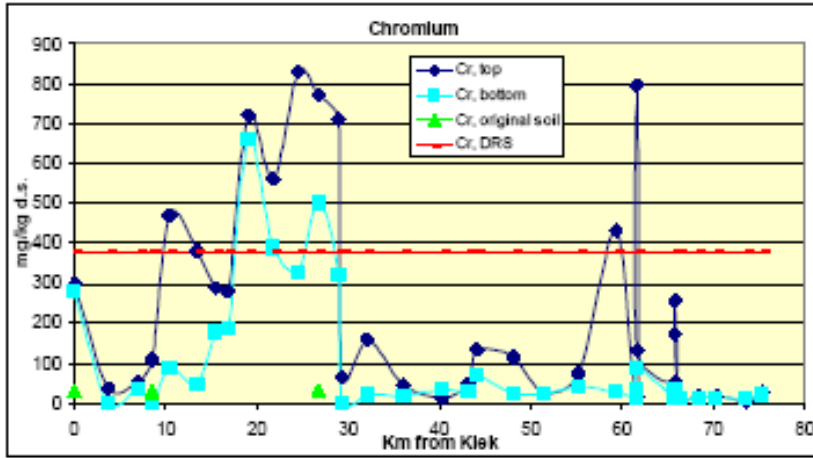

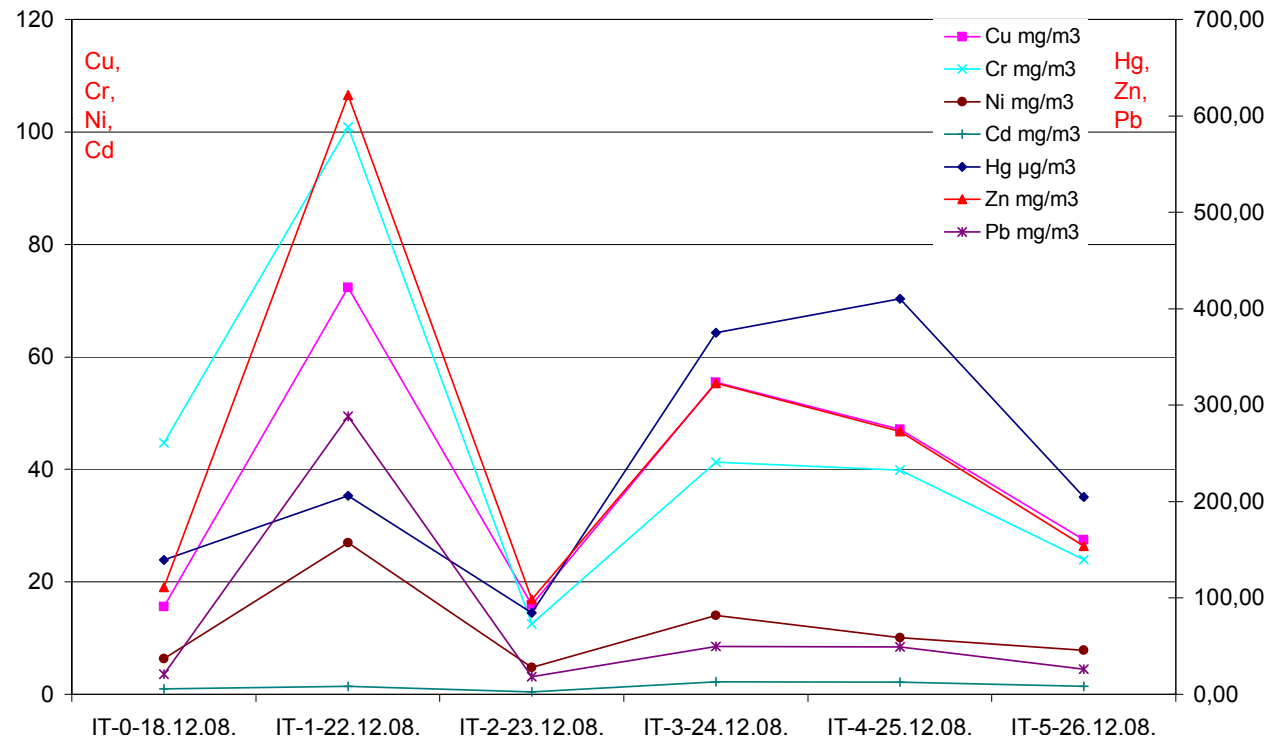
Lokacija	Klasa sedimenta	Parametar koji određuje klasu
1	4	mineralna ulja
2P	4	Zn
2DB	4	Zn, mineralna ulja
3L	4	mineralna ulja
3D	4	Zn, mineralna ulja
4P	4	mineralna ulja
4DB	4	Zn, mineralna ulja
5P	2	mineralna ulja
5DB	4	Zn, mineralna ulja
6L	4	Zn
6D	4	Zn, mineralna ulja
7L	4	Zn, mineralna ulja
7D	4	Zn
8L	4	Zn, mineralna ulja
8D	4	mineralna ulja
9P	4	Zn
9DB	4	Zn
10P	4	Zn
10DB	4+	Zn
11	4+	Zn, Ni
12	4+	Zn, Ni
13P	4	Zn
13DB	4+	Zn

Plovni Begej

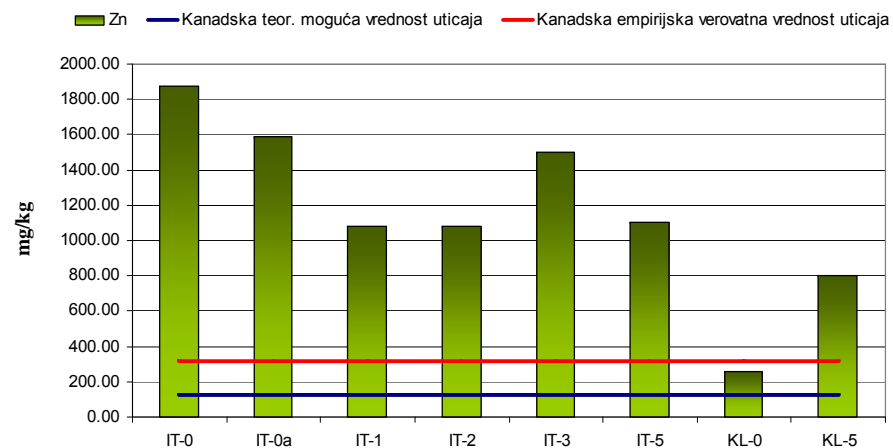
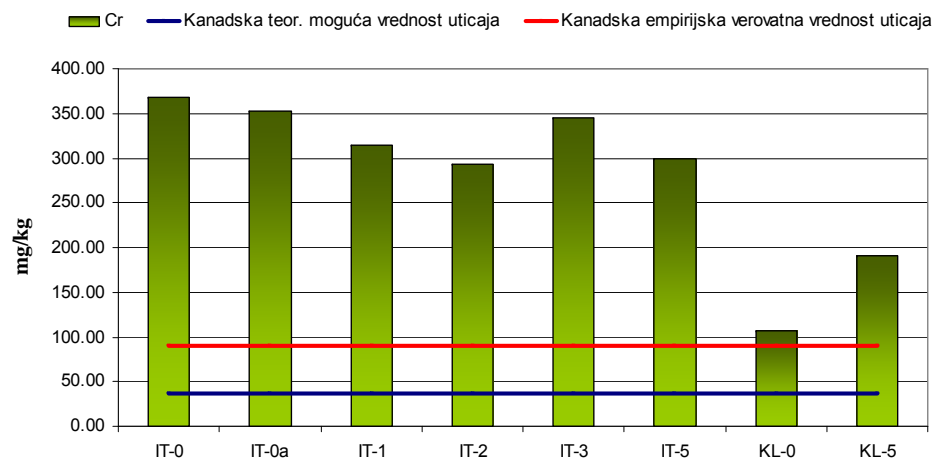
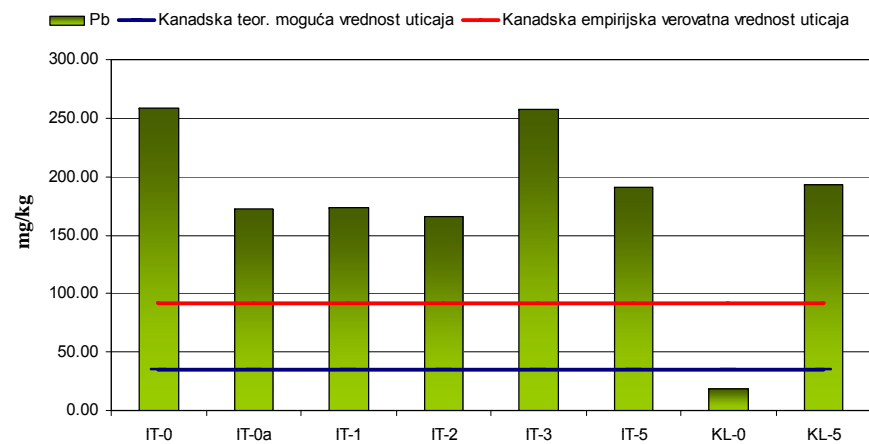
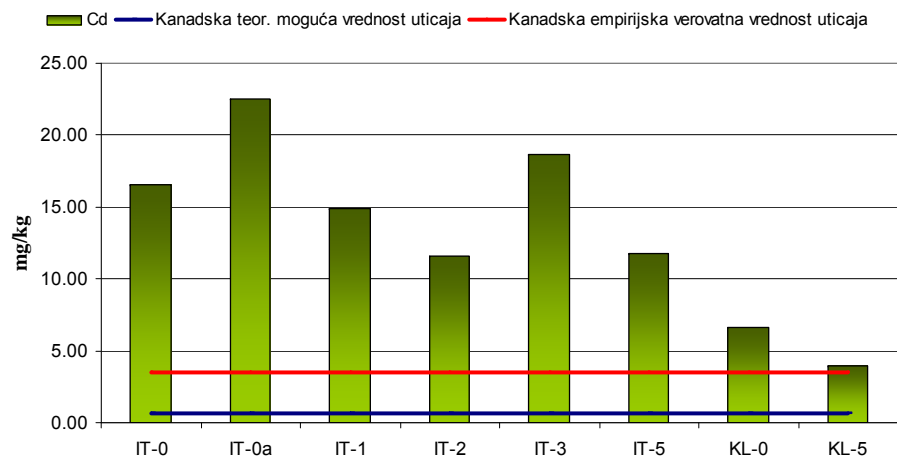

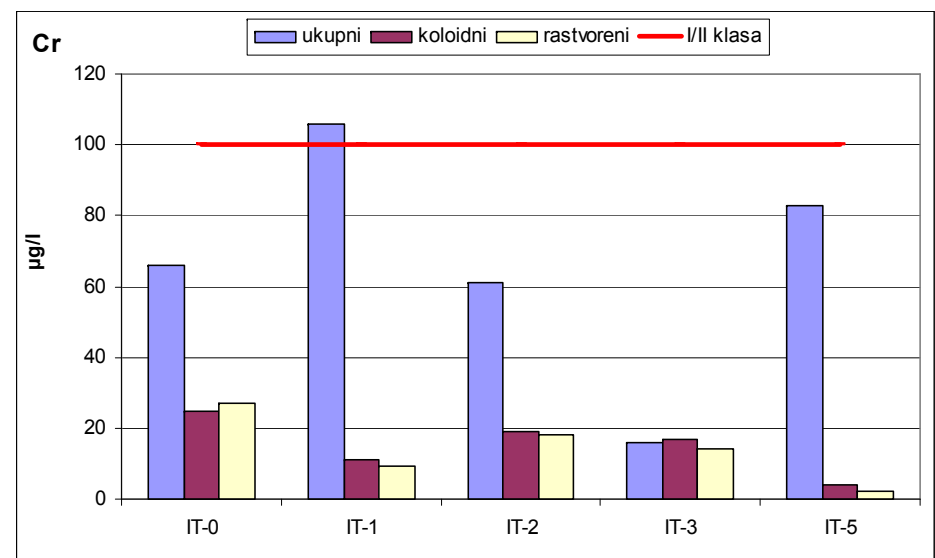
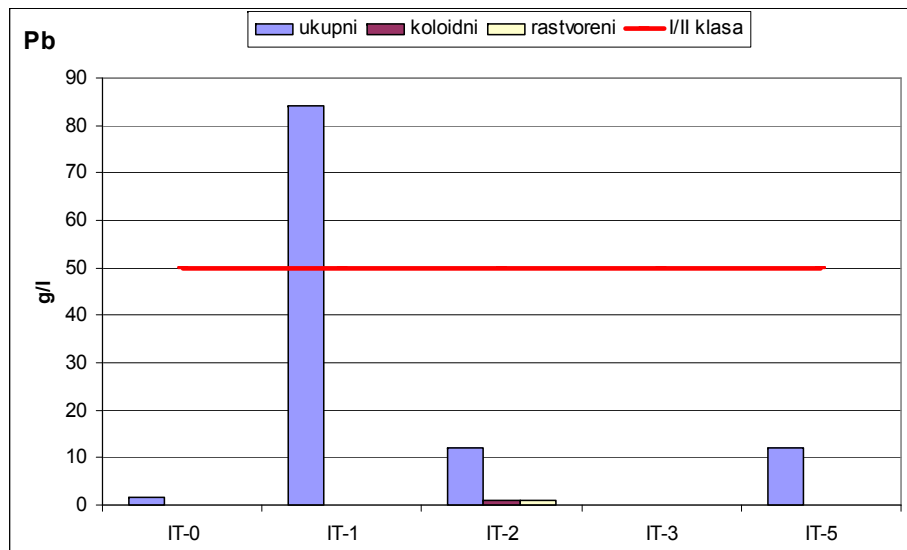
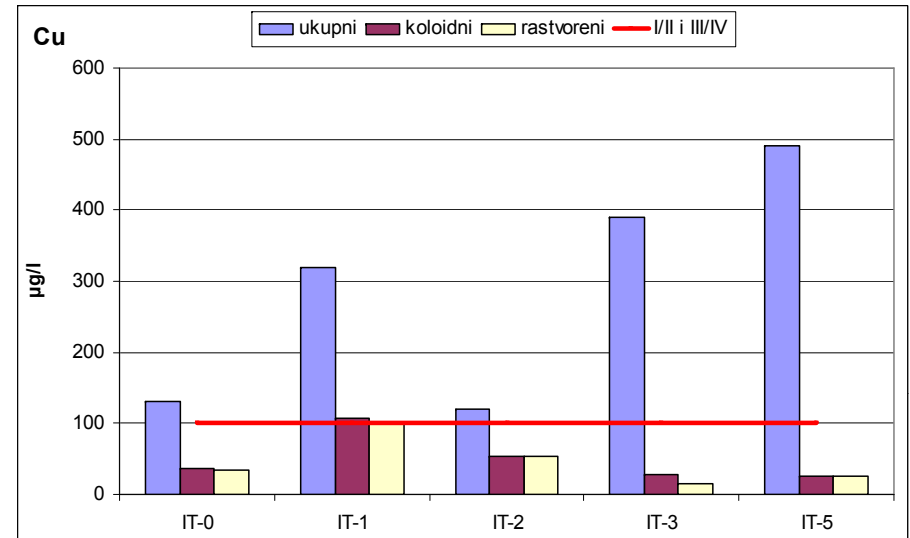
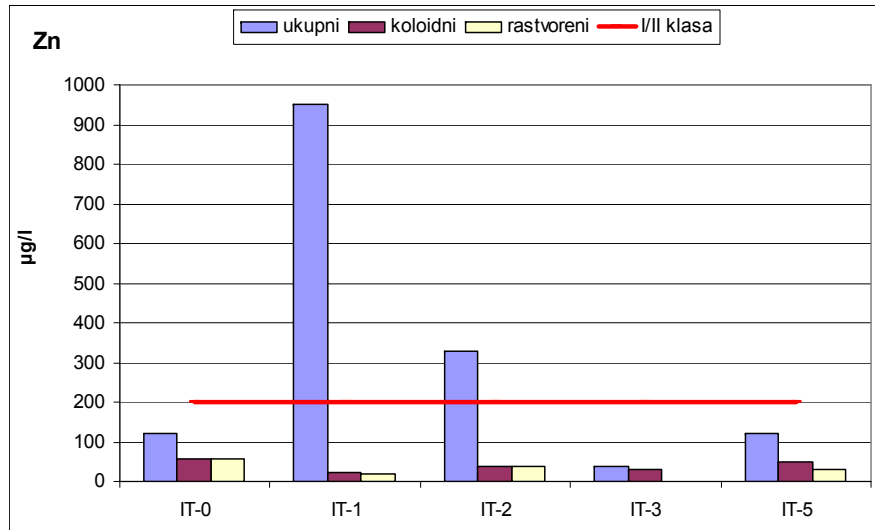

Sadržaj metala u suspendovanom sedimentu izražen kao mg/m³

Sadržaj metala u površinskom sedimentu

Sadržaj metala u vodi

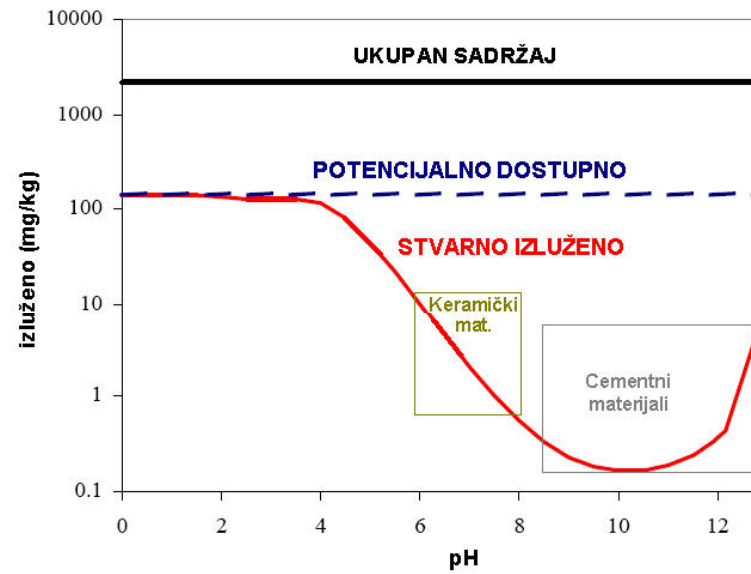
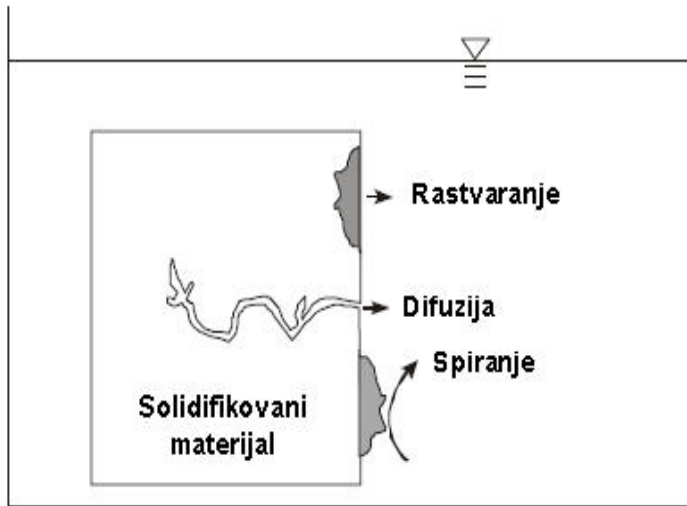

Umesto zaključka

- Na osnovu utvrđenih zagađujućih materija i klasifikacije uzorkovanog mulja, očigledno je da kontaminirani mulj predstavlja veliki rizik za životnu sredinu.
- Iskopani kontaminirani mulj se ne može razastreti po okolnim terenima jer će kontaminirati zemljište i rizičan je po zdravlje ptica i stoke.
- Prečišćavanje mulja pre odlaganja je težak i skup proces. Zato je najbolje rešenje formiranje izolovane deponije da bi se sprečilo širenje kontaminacije u životnu sredinu kroz vazduh, vodu (površinsku i/ili podzemnu) i zemlju.
- Jedno od mogućih trajnih rešenja problema zagađenog sedimenta vodotoka jeste tretman solidifikacije/stabilizacije.

Hvala na pažnji !

